ภาคผนวก
(๒)
ประมวลศัพท์

active verb	กริยากัมมันต์
affix	หน่วยเติมคำ
agent	ผู้กระทำ, ผู้กระทำการ
allomorp	รูปย่อย
American Structuralism	ลัทธิโครงสร้างอเมริกัน
applicational grammar	ไวยากรณ์ประโยค-คำ
argument	ส่วนโต้แย้ง
Artificial Intelligence	ปัญญาประดิษฐ์
aspect	การณ์ลักษณะ, สฤตกาล
attribute	คุณสมบัติ
Axiomatic Functionalism	ลัทธิหน้าที่เชิงสัจพจน์
base component	องค์ประกอบพื้นฐาน
bilingual grammar	ไวยากรณ์สองภาษา
binary	ทวิลักษณ์
binding theory	ทฤษฎีผูกยึด, ทฤษฎีพันธะ
bounding theory	ทฤษฎีกำหนดขอบเขต
case	การก
case grammar	ไวยากรณ์การก
case theory	ทฤษฎีการก

แฮร์ริส (Zellig Harris) (๑๙๐๙-๑๙๙๒) แฮร์ริสเป็นนักภาษาศาสตร์รูปนัย (formal linguist) ชาวอเมริกัน ซึ่งเกิดที่ยูเครน เป็นผู้ที่สานต่อวิธีการทางภาษาศาสตร์ของบลูมฟิลด์และซาเพียร์ และเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดการปริวรรตในไวยากรณ์ขึ้นมาจากความสนใจที่มีในลักษณะของพีชคณิต ไวยากรณ์ปริวรรตของเขามีลักษณะเป็นสูตรแบบ Report + Reduction Grammar report คือส่วนที่บอกเรื่องราวของประโยค reduction คือส่วนที่ให้ความราบรื่นแก่ประโยค แฮร์ริสได้บรรลุถึงสิ่งที่เขาถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาไวยากรณ์นั่นก็คือ การสร้างรูปแบบให้แก่ส่วนที่บอกเรื่องราวของภาษา การปริวรรตก็คือความสัมพันธ์ระหว่างประโยคต่าง ๆ ประโยคทุกประโยคล้วนประกอบขึ้นจากประโยคพื้นฐาน กฎการสร้างประโยคก็คือการปริวรรต เช่น การเปลี่ยนจากประโยคบอกเล่าไปเป็นประโยคปฏิเสธ เป็นต้น

แฮลลิเดเยียน (Hallidayan) เป็นชื่อเรียกลักษณะและผู้ที่เชื่อตามกฎทางภาษาศาสตร์ของนักภาษาศาสตร์ชาวอังกฤษชื่อ ไมเคิล อเล็กแซนเดอร์ เคิร์กวูด แฮลลิเดย์ (Michael Alexander Kirkwood Halliday) แนวคิดของแฮลลิเดย์ได้รับอิทธิพลมาจากเฟิร์ทอีกทีหนึ่ง จึงมักจะเรียกกันว่า "neo-Firthian" หรือ "เฟอร์เทียนใหม่" แนวคิดแรก ๆ เกี่ยวกับภาษานั้น เขาถือว่าภาษามีการจัดรูปแบบเป็นระดับของเนื้อหา รูป (ไวยากรณ์ กับ ศัพท์) และบริบท รูปแบบของไวยากรณ์แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ (ตำแหน่ง สัญลักษณ์ และ คุณสมบัติ) กับ ๔ ประเภท (หน่วย ชนิด โครงสร้าง และ ระบบ) ในทศวรรษ ๑๙๗๐ คำว่า ระบบ หรือ system ได้กลายมาเป็นรูปแบบใหม่ที่เรียกว่าไวยากรณ์ระบบสัมพันธ์ซึ่งถือว่าไวยากรณ์คือเครือข่ายความสัมพันธ์ของระบบชนิด ต่อมาได้มีการโยงไวยากรณ์ระบบสัมพันธ์เข้ากับกฎของไวยากรณ์ปริวรรต

ฮาส (Mary Rosamond Haas) (๑๙๑๐ - ๑๙๙๖) ฮาสเป็นนักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกันซึ่งมีผลงานมากมายทั้งในด้านภาษาอเมริกันอินเดียนและภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งภาษาไทยด้วย ผลงานมีทั้งในด้านไวยากรณ์ สัญลักษณ์ต่าง ๆ ภาษาศาสตร์สังคมวิทยา การศึกษาเปรียบเทียบ และชาติพันธุวิทยา ในขณะที่ศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยชิคาโกนั้นเธอได้ศึกษางานของซาเพียร์และบลูมฟิลด์ จึงเกิดความสนใจเรื่องภาษาที่ยังไม่มีภาษาเขียน เมื่อใกล้จะเกิดสงครามเธอจึงได้รับหน้าที่ศึกษาและสอนภาษาไทยที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน และต่อมาก็ได้ไปสอนที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียเบิร์กลีย์และได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์ที่นี่ในปี ค.ศ. ๑๙๕๗ ต่อมาได้เป็นนายกของ Linguistic Society of America อยู่ช่วงหนึ่ง

เฮล์มสเลฟ (Louis Troll Hjelmslev) (๑๘๙๙-๑๙๖๕) เฮล์มสเลฟเป็นนักภาษาศาสตร์ชาวเดนมาร์ก มีชื่อเสียงในการสนับสนุนไวยากรณ์โครงสร้าง โดยถือตนว่าทำตามแนวคิดของโซซูร์ในแบบที่ไม่เหมือนใคร เขาไม่เห็นด้วยกับสำนักปราก โดยถือว่า จุดเน้นของทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ควรจะอยู่ที่รูปเท่านั้น จุดเด่นของทฤษฎีของเขาอยู่ที่ความแตกต่างระหว่างรูปกับเนื้อหา ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ของเขามีชื่อว่า glossematics เฮล์มสเลฟมีอิทธิพลต่อวงการภาษาศาสตร์ของเดนมาร์กมาก นอกจากนี้ก็ยังมีอิทธิพลต่อนักภาษาศาสตร์โครงสร้างชาวฝรั่งเศสบางคนอีกด้วย ในทศวรรษ ๑๙๘๐ งานของเขากลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งหนึ่งในยุโรป ซึ่งอาจจะเป็นเพราะอิทธิพลของขอมสกีในยุโรปเริ่มจะจางลงไป และเพราะเขาถือว่าภาษาเป็นสัญลักษณ์กับความหมายในกรอบที่กว้างกว่า

ฮ็อกเก็ตต์ (Charles Francis Hockett) (๑๙๑๖-๒๐๐๐) ฮ็อกเก็ตต์เป็นนักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน มีชื่อเสียงตรงที่พยายามกำหนดลักษณะสากลของภาษา เคยทำงานร่วมกับบุคคลที่ถือได้ว่าเป็น "บิดาแห่งภาษาศาสตร์อเมริกัน" หลายคน เช่น ซาเพียร์, เทรเกอร์ และ วอร์ฟ นอกจากนี้ยังได้เคยพบกับโบแอส ซึ่งอาจจะถือได้ว่าเป็น "ปู่" ของวงการอีกด้วย ในช่วงหลังสมัยบลูมฟิลด์กับก่อนสมัยชอมสกีเขาได้ชื่อว่าเป็นผู้นำของนักภาษาศาสตร์อเมริกัน โดยเฉพาะในเรื่องทฤษฎีหน่วยเสียง นอกจากนี้เขายังเป็นผู้นำของวงการภาษาศาสตร์ประยุกต์ โดยเสนอว่าควรจะนำความรู้ที่ได้จากวิชาภาษาศาสตร์มาช่วยในการสอนภาษาต่างประเทศ เขาเป็นผู้ที่แสดงความเห็นว่า "ภาษาที่แท้จริงไม่อาจจะ 'กำหนดได้เป็นอย่างดี' ตามแนวคิดคณิตศาสตร์" หรือพูดง่าย ๆ ก็คือ "ภาษาที่แท้จริงจะเขียนเป็นสูตรอย่างตายตัวแบบคณิตศาสตร์ไม่ได้" นั่นเอง

ฮัมโบลดต์ (Wilhelm von Humboldt) (๑๗๖๗-๑๘๓๕) ฮัมโบลดต์เป็นนักรัฐศาสตร์ชาวปรัสเซีย และเป็นนักคิดที่มีความเห็นในเรื่องภาษาศาสตร์อย่างสำคัญด้วย เนื่องจากเขามีความรู้หลายภาษา ตั้งแต่ภาษากรีก สันสกฤต จนถึงภาษาจีน เขาเชื่อว่า ทุกภาษามีลักษณะสากลบางอย่างร่วมกัน ด้วยกฎแห่งการคิดที่มนุษย์ทุกคนมีร่วมกันอยู่ ถ้าปราศจากภาษา มนุษย์ย่อมคิดไม่ได้ เพราะแนวคิดต่าง ๆ จะบรรยายได้ด้วยการแสดงออกทางภาษาเท่านั้น แต่ภาษาก็ไม่ใช่สิ่งตายตัว จะมีความสร้างสรรค์หรือกิจกรรมอยู่เรื่อย ๆ ความสร้างสรรค์ของภาษานี้จะมีความจำกัดอยู่ในบางภาษาตามโครงสร้างหรือรูปของภาษานั้น ๆ อิทธิพลของฮัมโบลดต์ที่มีต่อวงการภาษาศาสตร์ที่เห็นได้ชัดอยู่ในศตวรรษที่ก็ ๒๐ คือเรื่อง "รูปภายในของภาษา" (inner form of language) หรือ "innere Sprachform" ซึ่งเชื่อกันว่ามีส่วนคล้ายกับกฎของไวยากรณ์เพิ่มพูน

หน่วยคำ (morpheme) หมายถึงหน่วยที่เล็กที่สุดที่มีความหมายในภาษา จะแยกย่อยต่อไปอีกมิได้ เช่น คำว่า *หมาย* เป็นหน่วยคำหนึ่งในภาษาไทย ถ้าตัด *ย* ออก กลายเป็น *หมา* คำว่า *หมา* ก็เป็นอีกหน่วยคำหนึ่ง และถ้าตัด *ห* ออกไปอีก คำว่า *มา* ก็เป็นอีกหน่วยคำหนึ่ง

อรรถศาสตร์ (semantics) หมายถึงการศึกษาเรื่องความหมายซึ่งมีวิธีการต่างกันไปแล้วแต่สาขาวิชา ตัวอย่าง เช่น นักปรัชญาหาความสัมพันธ์ระหว่างคำกับสรรพสิ่งในโลกที่คำนั้น ๆ ใช้อ้างอิงถึง นักภาษาศาสตร์หาวิธีสร้างความหมายในภาษา หาความแตกต่างของความหมายชนิดต่าง ๆ ในภาษา ต่างเห็นพ้องต้องกันว่าความหมายมีบทบาทสำคัญในการวิเคราะห์ไวยากรณ์ แต่ที่ยังเถียงกันอยู่ก็คือ ความหมายอยู่ในไวยากรณ์อย่างไร

อรรถศาสตร์เพิ่มพูน (generative semantics) เป็นทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบโต้ ไวยากรณ์เพิ่มพูน-ปริวรรต ของชอมสกีซึ่งอาศัยวากยสัมพันธ์เป็นหลัก ไวยากรณ์นี้ถือว่าประโยคทั้งหลายสร้างขึ้นมาจากโครงสร้างทางความหมาย โครงสร้างทางความหมายที่ว่านี้มักจะแสดงออกมาในรูปของ *ประพจน์ (proposition)* ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับประโยคตรรกในวิชาปรัชญา ตัวอย่าง เช่น ประโยคต่อไปนี้มีความสัมพันธ์ทางด้านความหมายซึ่งกันและกัน

This dog strikes me as being like her master.

This dog reminds me of her master.

เพราะทั้งคู่มีโครงสร้างทางความหมายดังนี้

X perceives that Y is similar to Z

ความแตกต่างระหว่างการวิเคราะห์เชิงสัทศาสตร์ (phonetic analysis) กับการวิเคราะห์เชิงสัทวิทยา (phonological analysis) การวิเคราะห์หน่วยเสียงออกเป็นลักษณะต่าง ๆ และแนวคิดอื่น ๆ อีก เช่น *ทวิลักษณ์ (binarity)* *การกำหนดลักษณะเฉพาะ (marking)* และ *การศึกษารูปแปรของหน่วยคำ (morphophonemics)* แนวคิดของสำนักนี้เป็นที่ยอมรับและพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๕๐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างทฤษฎี Functional Sentence Perspective ขึ้นมา ทฤษฎีนี้ถือว่า การวิเคราะห์ประโยคคือความซับซ้อนของส่วนประกอบซึ่งมีหน้าที่ต่าง ๆ กัน

สำนักลอนดอน (London School) ดู เฟิร์ท (John R. Firth)

เสียงบีบที่เส้นเสียง (glottalized sound) หมายถึงลักษณะ *การบีบเส้นเสียง (glottalization)* ซึ่งเป็นลักษณะ *การออกเสียงรอง (secondary articulation)* แบบหนึ่งที่มีการปิดเส้นเสียง (เส้นเสียงบีบตัวมาชิดกัน) พร้อม ๆ กับการออกเสียงปกติ ส่วนมากจะพบในการออกเสียงพยัญชนะตัวสะกด แม่กก แม่กด แม่กบ ในภาษาไทย

การออกเสียงรองหมายถึงการออกเสียงเสริมประกอบการออกเสียงปกติ การออกเสียงรองที่สำคัญได้แก่ลักษณะการห่อปาก ลักษณะดิ้นส่วนหน้าสู่เพดานแข็ง ลักษณะดิ้นส่วนหลังสู่เพดานอ่อน ลักษณะโคนลิ้นสู่ผนังคอ ลักษณะการออกเสียงขึ้นจมูก และลักษณะการบีบเส้นเสียง

เสียงหยุดที่เส้นเสียง (glottal stop) หมายถึงเสียงที่ใช้สัญลักษณ์ ʔ ตรงกับเสียง อ ในภาษาไทย ลักษณะเส้นเสียงจะปิดสนิท

สัมพันธสาร (discourse) เป็นศัพท์ทั่วไปสำหรับตัวอย่างการใช้ภาษา เช่น ภาษาที่เกิดขึ้นจากการสื่อสาร ในขณะที่ไวยากรณ์หมายถึงกฎการใช้ภาษาเพื่อการสร้างหน่วยไวยากรณ์ เช่น อนุภาค วลี และ ประโยค สัมพันธสารก็หมายถึงหน่วยใหญ่ ๆ ของภาษา เช่น ย่อหน้า การสนทนา และบทสัมภาษณ์ บางครั้งการศึกษาสัมพันธสารของทั้งภาษาเขียนและภาษาพูดก็เรียกว่า *สัมพันธสารวิเคราะห์ (discourse analysis)* แต่บางคนก็ใช้ศัพท์นี้เฉพาะกับภาษาพูด ส่วนการศึกษาภาษาเขียนจะใช้ว่า *ภาษาศาสตร์ตัวบท (text linguistics)*

สากลลักษณ์ภาษา (language universal) หรือ ลักษณะสากลของภาษา หมายถึงรูปแบบหรือปรากฏการณ์ซึ่งมีอยู่ในทุกภาษา ตัวอย่าง เช่น

ก) ถ้าภาษาใดมีเลขคู่เพื่อระบุจำนวนสองของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ภาษานั้นย่อมมีพหูพจน์

ข) มีความเป็นไปได้สูงที่ว่า คำซึ่งใช้หมายถึงผู้ปกครองฝ่ายหญิงจะเริ่มด้วยพยัญชนะนาสิก /m/ เช่น mother ในภาษาอังกฤษ mutter ในภาษาเยอรมัน mama ในภาษาสวาฮิลี muqin ในภาษาจีนกลาง และ แม่ ในภาษาไทย

สำนักปราก (Prague School) หมายถึงแนวคิดและวิธีการของวงภาษาศาสตร์แห่งเมืองปรากและนักภาษาศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดดังกล่าว ผู้ที่ริเริ่มแวดวงนี้ขึ้นมาก็คือ วิเลม มาทีเซียส (Vilem Mathesius) (๑๘๘๒-๑๙๔๖) ศาสตราจารย์วิชาภาษาอังกฤษ แห่งมหาวิทยาลัยแคโรไลน์และนักภาษาศาสตร์คนอื่น ๆ เช่น โรมัน แจค็อบสัน (Roman Jakobson) และ นิโคไล ทรูเบ็ตสกอย (Nikolai Trubetskoy) (๑๘๙๐-๑๙๓๘) แนวคิดของสำนักนี้เน้นอยู่ที่การวิเคราะห์ภาษาในฐานะระบบของหน่วยที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากโซซูร์อีกทีหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือการชี้

saw [+V,?[+N],?[+N]]

the [+Det]

ในที่นี้ +Det คือชนิดคำ (คำกำหนด) ส่วน [?([+N])] คือลักษณะบริบทที่ระบุเวเลนซี ฉะนั้นคำว่า dog ในคำบรรยายนี้จึงเป็นคำนาม (N) ซึ่งอาจจะเชื่อมโยงกับคำกำหนด (Det) และคำคุณศัพท์ (Adj) ได้

สมิท (Henry Lee Smith) (๑๙๑๓-๑๙๗๒) สมิทเป็นนักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกันและเป็นเจ้าหน้าที่ของ US State Department Foreign Service ได้รับปริญญาเอกทางด้านภาษาและวรรณคดีตะวันออก จากมหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน เมื่อปี ค.ศ.๑๙๓๘ ในปี ค.ศ.๑๙๕๖ เขากับ เทรเกอร์ ได้ร่วมกันก่อตั้งภาควิชามานุษยวิทยาและภาษาศาสตร์ขึ้นที่มหาวิทยาลัยบัฟฟาโล (ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นมหาวิทยาลัยแห่งรัฐนิวยอร์ก บัฟฟาโล)

งานแต่นของเขาก็คือการวิเคราะห์เรื่อง *รูปแปรของหน่วยคำ (morphophone)* ซึ่งแสดงให้เห็นว่า *หน่วยเสียง (phoneme)* ที่ต่างกันสองหน่วยเสียงแต่อยู่ในสิ่งแวดล้อมอันเดียวกันคือรูปแปรของหน่วยคำอันเดียวกัน จึงทำให้สามารถเข้าใจภาษาถิ่นที่ต่างกันได้

สัทวิทยา (phonology) หมายถึงศาสตร์ที่ว่าด้วยการบรรยายหน่วยเสียงในภาษา โดยอาศัยลักษณะการออกเสียง เช่น เสียงอี ในภาษาไทย เกิดจากการยกปลายลิ้นขึ้นสู่ระดับสูง (ในปาก) ในขณะที่ริมฝีปากขยายออกทางด้านข้าง (เหมือนรูปยิ้ม)

สัทอักษร (phonetic symbol) หมายถึงสัญลักษณ์พิเศษที่ใช้เขียนเพื่อแสดงเสียงพูด เช่น *กัน* เขียนว่า [kan] และ *กัลป์* ก็เขียนว่า [kan]

ไวยากรณ์หน้าที่ (functional grammar) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งถือว่าภาษาเป็นเครื่องมือการโต้ตอบในสังคม ไม่ใช่ระบบที่อยู่โดยลำพัง บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ไวยากรณ์ประเภทนี้จะตรวจสอบวิธีการที่บุคคลรับและใช้ภาษาสื่อสารกับบุคคลอื่นในสังคม

ไวยากรณ์หน้าที่ศัพท์ (lexical Functional Grammar-LFG) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งถือว่าโครงสร้างวากยสัมพันธ์ของประโยคประกอบด้วยโครงสร้างส่วนประกอบ (constituent structure) กับ โครงสร้างหน้าที่ (functional structure) ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ในรูปผิวส่วนประกอบด้านศัพท์ มีบทบาทเท่าเทียมกับส่วนประกอบด้านวากยสัมพันธ์ในไวยากรณ์ปริวรรต

ไวยากรณ์หลักกับเงื่อนไข (principles and parameters grammar) ดู ไวยากรณ์สากล (universal grammar)

ศัพทการก (lexicase) หมายถึงไวยากรณ์แบบยุโรปซึ่งมีลักษณะพึ่งพา/เวเลนซี (dependency/valency grammar) ชนิดหนึ่ง พัฒนาขึ้นมาจากไวยากรณ์ปริวรรต-เพิ่มพูนแบบอเมริกัน ยังถือว่าทฤษฎีภาษาศาสตร์จะต้องมีลักษณะเพิ่มพูน (หมายถึงมีรูปแบบที่ชัดเจน) และจะต้องมีลักษณะทั่วไปกับไม่ซับซ้อนด้วย ฉะนั้นไวยากรณ์ชนิดนี้จึงมีลักษณะง่าย ๆ นั่นคือมีโครงสร้างเพียงระดับเดียว ตัวอย่าง เช่น ประโยค

"The man saw a big dog." จะแสดงได้ ดังนี้

a [+Det]

big [+Adj]

dog [+N,?[+Det],?([+Adj])]

man [+N,?[+Det],?([+Adj])]

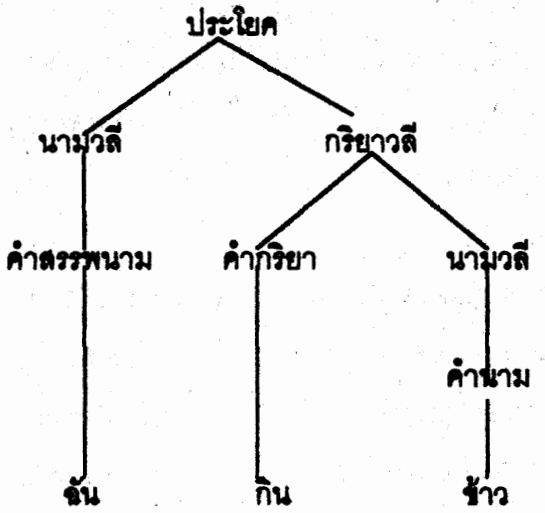

เงื่อนไขบางอย่างในไวยากรณ์สากลอาจจะต่างกันไปในรอบเขตหนึ่ง ในแต่ละภาษา เช่น เรื่อง เงื่อนไขคำหลัก (head parameter) ซึ่งว่าด้วยเรื่องตำแหน่งของคำหลักในแต่ละวลีในภาษาอังกฤษ คำหลักจะอยู่หน้าวลี เช่น

in England

ในภาษาไทย คำหลักก็อยู่หน้าวลี เช่น

ใน เมืองไทย

แต่ในภาษาญี่ปุ่น คำหลักจะอยู่ข้างท้าย เช่น

Nihon *ni* (Japan in)

ไวยากรณ์หน่วยโครงสร้าง (construction grammar) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งสนใจเรื่องความรู้ในภาษาของผู้พูด มีส่วนเหมือนไวยากรณ์ดั้งเดิมตรงที่ว่าหน่วยพื้นฐานของภาษาเป็นคู่ "รูป-ความหมาย" ซึ่งเรียกว่า "หน่วยโครงสร้าง" ไม่มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงใด ๆ มีแต่เรื่องข้อเท็จจริงของภาษา ซึ่งมีตั้งแต่เรื่องพันธะ การพึ่งพาในระยะไกล จนถึงความหมายของคำ

ปริวรรตจะเกิดขึ้นที่เครือข่ายของความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ซึ่งมีลักษณะพึ่งพา (dependency) แต่ยังไม่ได้อยู่ในลำดับที่ถูกต้อง เครือข่ายที่ว่านี้เรียกว่า dependency tree เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงแล้วจึงจะได้ความสัมพันธ์ทางวากยสัมพันธ์อย่าง NP และ VP ที่เรียงลำดับต่อกันอย่างถูกต้อง

ไวยากรณ์สากล (universal grammar) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งถือว่าผู้ใหญ่ทุกคนมีความรู้ในไวยากรณ์ (grammatical competence) ไม่ว่าจะพูดภาษาใดก็ตาม ไวยากรณ์นี้เชื่อว่าผู้พูดภาษาทุกคนรู้จัก *หลัก (principles)* ชุดหนึ่งซึ่งใช้กับภาษาทั้งภาษา และรู้จัก พารามิเตอร์ (parameter) หรือ ตัวแปรเสริม หรือ กรอบค่า อีกชุดหนึ่ง ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละภาษาในขอบเขตหนึ่ง ผู้ที่เสนอทฤษฎีนี้ขึ้นมาก็คือ โนม ชอมสกี รายละเอียดอยู่ในทฤษฎีปาละ-พันธะ (Government-Binding (GB) Theory) หรือ ทฤษฎีกำกับและผูกยึด

ตามทฤษฎีนี้การเรียนรู้ภาษาหมายถึงการใช้หลักของไวยากรณ์สากลกับภาษาใดภาษาหนึ่ง และเรียนรู้ว่าค่าใดเหมาะสมกับเงื่อนไขใด ตัวอย่างเช่น หลักแห่งการพึ่งพาโครงสร้าง (structure dependency) ซึ่งหมายความว่าความรู้ในภาษานี้นอยู่กับการรู้ความสัมพันธ์ของโครงสร้างในประโยค ไม่ใช่การมองดูประโยคในฐานะคำที่เรียงลำดับกัน เช่น ไม่มองเห็นประโยคว่าเป็นคำเรียง ๆ ต่อกันอย่าง

ฉัน/กิน/ข้าว

แต่มองเห็นอย่าง

ไวยากรณ์ระบบสัมพันธ์ (systemic grammar) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งใช้วิธีการวิเคราะห์โดยอาศัยหลาย ๆ ระบบ แต่ละระบบที่ใช้ก็ขึ้นอยู่กับจุดที่จะสร้างคำพูดขึ้นมา เช่น ในภาษาอังกฤษ ผู้พูดหรือผู้เขียนจะต้องเลือกระบบพจน์ (เอกพจน์ หรือ พหูพจน์) ระบบกาล (อดีต ปัจจุบัน หรือ อนาคต) ระบบมาลา (บอกเล่า คำถาม หรือ คำสั่ง)

ตัวอย่าง เช่น สิ่งที่ต้องเลือกในประโยคว่า

She jumped.

ก็คือ เอกพจน์, บุรุษที่สาม และ เพศหญิง (สำหรับ *she*)

อดีต, *กรรตุการก* และ *การกระทำ* (สำหรับ *jumped*)

ไวยากรณ์รูปนัย (formal grammar) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งใช้รูปแบบตรรกหรือคณิตศาสตร์ ในไวยากรณ์เพิ่มพูนลักษณะรูปนัยของทฤษฎีได้รับความสนใจเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแนวคิดเรื่อง *ความเป็นสากลรูปนัย (formal universals)* ส่วน *อรรถศาสตร์รูปนัย (formal semantics)* หมายถึงการวิเคราะห์ระบบตรรก เช่น การใช้ *แคลคูลัสประพจน์ (propositional calculus)* กับการศึกษาภาษาธรรมชาติ

ไวยากรณ์วรรณนา (descriptive grammar) หรือ ไวยากรณ์พรรณนา หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งบรรยายว่าภาษานั้น ๆ พูดหรือเขียนจริง ๆ อย่างไร โดยไม่กำหนดว่า ควรจะพูดหรือเขียนอย่างไร

ไวยากรณ์สัมพันธ์ (relational grammar) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งเกิดจากพัฒนาการของภาษาศาสตร์แบบเพิ่มพูนในช่วงกลางทศวรรษ ๑๙๗๐ โดยถือเอาความสัมพันธ์ด้านไวยากรณ์ (เช่น *ประธาน* กับ *กรรม*) เป็นหลัก ไม่ใช่ศัพท์ การจัดประเภทที่เป็นมาตรฐานของการกำหนดวลี อย่าง NP, VP และอื่น ๆ การ

แบบนี้ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๔ ส่วน คือ

๑) องค์ประกอบพื้นฐาน (base component) ซึ่งสร้างโครงสร้างวากยสัมพันธ์พื้นฐานที่เรียกว่า โครงสร้างลึก (deep structure) ขึ้นมา

๒) องค์ประกอบการปริวรรต (transformational component) ซึ่งเปลี่ยนโครงสร้างลึกให้เป็นโครงสร้างผิว (surface structure)

๓) องค์ประกอบด้านเสียง (phonological component) ซึ่งให้ตัวแทนด้านเสียงแก่ประโยค เพื่อให้ออกเสียงได้

๔) องค์ประกอบด้านความหมาย (semantic component) ซึ่งจัดการเรื่องความหมายของประโยค

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง ๔ ส่วนจะแสดงได้ในแผนภาพดังนี้

		ตัวอย่าง
องค์ประกอบด้านความหมาย	องค์ประกอบพื้นฐาน	Ann๑+PAST+injure+Ann๑
การตีความความหมาย	องค์ประกอบการปริวรรต	Ann+injured+herself
	องค์ประกอบด้านเสียง	[æn indzəd həːself]

ต่อมาทั้งชอมสกีและนักภาษาศาสตร์รายอื่นก็เห็นว่าไม่เพียงแต่องค์ประกอบพื้นฐานเท่านั้นที่มีผลต่อการตีความหมาย แต่องค์ประกอบการปริวรรตและองค์ประกอบด้านเสียงก็ล้วนแต่มีส่วนด้วยทั้งสิ้น รูปแบบใหม่นี้เรียกกันว่า *ทฤษฎีมาตรฐานแบบขยาย (Extended Standard Theory)*

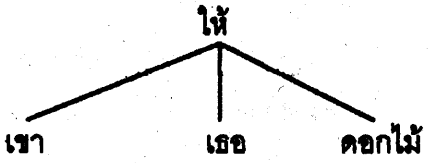

ไวยากรณ์เพิ่มพูน (generative grammar) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งพยายามให้คำนิยามและอธิบายกฎชุดหนึ่งของประโยคในภาษา ซึ่งถือว่าถูกไวยากรณ์ กฎที่ว่านี้จะไม่สร้างประโยคที่ผิดไวยากรณ์ขึ้นมา ไวยากรณ์ประเภทนี้ถือว่าสามารถ *เพิ่มพูน (generate)* หรือสร้าง หรือผลิต แต่ประโยคที่ถูกไวยากรณ์เท่านั้น ไวยากรณ์ที่สำคัญที่สุดในกลุ่มนี้ก็คือ *ไวยากรณ์เพิ่มพูน-ปริวรรต (transformational-generative grammar)*

ไวยากรณ์เพิ่มพูน-ปริวรรต (transformational-generative grammar) หรือ ไวยากรณ์ปริวรรต (transformation grammar) หรือ ไวยากรณ์ ทีจี (TG grammar) หรือ ไวยากรณ์ปริวรรต-เพิ่มพูน (generative-transformational grammar) หรือ ทฤษฎีปริวรรตแบบเพิ่มพูน (generative transformational theory) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งนักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกันชื่อ โนม ชอมสกี เสนอขึ้นมาในปี ค.ศ. ๑๙๕๗ จากนั้นก็ได้พัฒนาต่อมาอีกมากมายทั้งโดยตัวเขาเองและผู้อื่น ชอมสกีพยายามสร้างรูปแบบขึ้นมาอธิบายภาษา ไวยากรณ์นี้พยายามชี้ให้เห็นความรู้ของผู้พูดภาษาแม่ (โดยผ่านกฎระบบหนึ่ง) ในการสร้างประโยคที่ถูกไวยากรณ์ขึ้น นี่คือ สิ่งที่เรียกว่า ความรู้ในภาษา (competence) หรือ สามัตถิยะภาษา ตลอดเวลาที่ผ่านมาชอมสกีได้ปรับปรุงทฤษฎีของเขาขึ้นมาเรื่อย ๆ ที่มีชื่อเสียงสุดก็คือหนังสือเรื่อง *Aspects of the Theory of Syntax* ในปี ค.ศ. ๑๙๖๕ เรียกกันว่า Aspects Model หรือ ทฤษฎีมาตรฐาน (Standard Theory) รูป

คำนาม ส่วนหน่วยไวยากรณ์ประเภทอื่น ๆ เช่น คำกริยา คำคุณศัพท์ ฯลฯ แปลงมาจากประโยค (Σ) และคำนาม (n) ตัวอย่าง เช่น คำกริยาก็คือ Σ/n ซึ่งเมื่อมารวมกับคำนามแล้วก็จะกลายเป็นประโยค

ไวยากรณ์ปริชาน (cognitive grammar) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งถือว่าภาษาคือการรับรู้ โครงสร้างของไวยากรณ์คือโครงสร้างของ มโนทัศน์ (concept) และไวยากรณ์ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างทางด้านเสียงกับความหมาย ฉะนั้นไวยากรณ์จึงเป็น "สัญลักษณ์" ซึ่งใช้สร้างโครงสร้าง และแสดงเนื้อหาของมโนทัศน์เท่านั้น

ไวยากรณ์ปริวรรต (transformational grammar) ดู ไวยากรณ์เพิ่มพูน-ปริวรรต (transformational-generative grammar)

ไวยากรณ์พึ่งพา (dependency grammar) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งถือว่าคำกริยาเป็นหลักสำคัญ การจัดประเภทคำกริยาจะเป็นไปตามจำนวนนามวลีซึ่งคำกริยานั้น ๆ ต้องใช้เพื่อให้ประโยคสมบูรณ์ จำนวนที่ว่านี้เรียกว่า *เวเลนซี (valency)* ของคำกริยา เช่น ในภาษาไทย คำกริยา "ตาย" ในประโยค "เขาตาย" มี valency ๑ จำนวน ซึ่งแสดงได้ดังนี้คือ

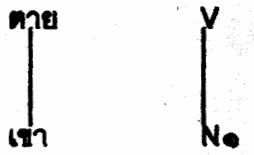

แต่คำกริยา "ให้" ในประโยค "เขาให้ดอกไม้เธอ" มี valency ๓ จำนวน ซึ่งแสดงได้ดังนี้คือ

ระดับย่อหน้า ในแต่ละระดับของระบบไวยากรณ์จะมีสิ่งที่เรียกว่า tagmeme ซึ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ทางไวยากรณ์กับหน่วยทางภาษาศาสตร์ซึ่งจะเข้ามาทำหน้าที่ดังกล่าว หน่วยที่ว่านี้เรียกว่า ตัวกรอง หรือ ส่วนกรอง (filler)

ไวยากรณ์บทบาทและการอ้างอิง (role and reference grammar) หมายถึง ไวยากรณ์ซึ่งถือว่าสิ่งสำคัญที่สุดคือ คลังศัพท์ (lexicon) กับ หน้าที่ (function) หน้าที่หมายถึงหน้าที่การสื่อสาร เป็นการใช้ภาษาโต้ตอบกันเพื่อส่งสาร ไวยากรณ์นี้สนใจศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาษากับหน้าที่ในภาษารูปเดียวกันมีหลายหน้าที่ได้อย่างไร และหน้าที่ซึ่งต่างกันจะแสดงด้วยรูปอันเดียวกันได้อย่างไร การวิเคราะห์แบบนี้ถือว่าตรงกันข้ามกับไวยากรณ์รูปนัยซึ่งบรรยายแต่โครงสร้างภาษาแต่ไม่ค่อยสนใจเรื่องหน้าที่ทางสังคม ไวยากรณ์แบบนี้พยายามบรรยายเรื่องความเชื่อมโยงของภาษากับความรู้และปฏิกริยาที่มีต่อโลกเพื่อไปสู่เป้าหมายของการปฏิบัติจริง ฉะนั้นจึงเป็นการศึกษาว่าองค์ประกอบทางด้ายความหมายกับการปฏิบัติจริงมีผลต่อรูปแบบทางวากยสัมพันธ์ของภาษาอย่างไร

ไวยากรณ์ประโยค-คำ (applicational grammar) หมายถึงไวยากรณ์ประเภทไวยากรณ์ประโยค-นามแบบหนึ่งซึ่งถือว่าหน่วยไวยากรณ์ในภาษามีเพียง *คำ* กับ *ประโยค* เท่านั้น หน่วยอื่น ๆ เกิดขึ้นได้จากการรวมตัวของหน่วยทั้ง ๒ ประเภทนี้ ในไวยากรณ์นี้ คำ คือ α ส่วน ประโยค คือ β เมื่อใช้สูตร $\alpha\beta$ ก็จะได้คำกริยา เป็นต้น

ไวยากรณ์ประโยค-นาม (categorial grammar) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งถือว่าในภาษามีการจัดหน่วยไวยากรณ์ออกเป็น ๒ ประเภทเท่านั้นคือ ประโยค กับ

ไวยากรณ์ช่วงชั้น (stratificational grammar) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งนักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกันชื่อ ซิดนีย์ เอ็ม. แลมบ์ (Sydney M. Lamb) เป็นผู้คิดขึ้นเสนอเป็นครั้งแรกในหนังสือชื่อ *Outline of Stratificational Grammar* (๑๙๖๒) ไวยากรณ์นี้ถือว่าภาษาเป็นระบบของโครงสร้างช่วงชั้นต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน คำว่า "ช่วงชั้น" คือ "strata" ในภาษาอังกฤษและอีกหลายภาษา ถือว่ามีอยู่ ๖ ช่วงชั้น คือ **สัทศาสตร์** (phonetic) กับ **สรศาสตร์** (phonemic) ซึ่งรวมกันเป็น **สัทวิทยา** (phonology), **หน่วยคำ** (morphemic) กับ **หน่วยศัพท์** (lexemic) ซึ่งรวมกันเป็น**ไวยากรณ์** (grammar) และ **หน่วยความหมาย** (sememic) กับ**หน่วยเหนือความหมาย** (hyper-sememic) ซึ่งรวมกันเป็น**อรรถวิทยา** (semology) แต่ละช่วงชั้นจะมีระบบซึ่งว่าด้วยโครงสร้างทางภาษาศาสตร์ของตนเองที่ไม่เกี่ยวข้องกับช่วงชั้นอื่น นอกจากนี้ก็ยังมีการจัดรูปแบบอยู่ ๒ ชนิด คือ Tactic analysis (**รูปแบบการเรียงลำดับในช่วงชั้น**) กับ Realisational analysis (**ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงชั้นที่ต่างกัน**)

ไวยากรณ์ดั้งเดิม (traditional grammar) หรือ ไวยากรณ์แบบเดิม หมายถึงไวยากรณ์ของภาษาใดภาษาหนึ่งที่ใช้ไวยากรณ์ละตินหรือกรีกเป็นพื้นฐาน ซึ่งมักจะไม่เหมาะสม เช่น นักไวยากรณ์บางคนกล่าวว่าภาษาอังกฤษมี ๖ การก ทั้งนี้ก็เพราะภาษาละตินมี ๖ การกนั่นเอง ในกรณีของภาษาไทยก็คือการใช้ลักษณะบางประการของไวยากรณ์บาลีสันสกฤตมาบรรยายภาษาไทย

ไวยากรณ์แท็กมิมิกส์ (tagmemics) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งนักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกันชื่อ เคนเน็ท ลี ไพก์ (Kenneth Lee Pike) เป็นผู้คิดขึ้น ไวยากรณ์นี้ถือว่าภาษามีอยู่ ๓ ระบบ *คือ ไวยากรณ์ (grammar) สัทวิทยา (phonology)* และ *คลังศัพท์ (lexicon)* แต่ละระบบก็ยังมีอีกหลายระดับ ตัวอย่าง เช่น ในระดับไวยากรณ์ มีระดับคำ ระดับวลี ระดับอนุประโยค ระดับประโยค

เสียงของคำนั้น เนื่องจากทุกอย่างบรรยายออกมาเป็นลักษณะต่าง ๆ ทางไวยากรณ์ เมื่อพิจารณาที่คำหลักก็จะได้ลักษณะไวยากรณ์ทั้งหมดของคำนั้น ๆ

ไวยากรณ์โครงสร้างวลีแบบวางนัยทั่วไป (generalized phrase structure grammar - GPSG) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งพัฒนาขึ้นมาแทนที่การปริวรรต อาจจะถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของ *ไวยากรณ์โครงสร้างวลีไม่พึ่งบริบท (context-free phrase-structure grammar - PSG)* ใน GPSG ไม่มีการปริวรรต โครงสร้างวากยสัมพันธ์ของประโยคมีลักษณะเป็น *ตัวบ่งชี้วลี (phrase-marker)* หรือ ตัวกำหนดวลี ใน PSG แบบเดิม หน่วยไวยากรณ์ เช่น NP, S และอื่น ๆ ไม่มีโครงสร้างภายใน แต่ใน GPSG หน่วยไวยากรณ์ประกอบด้วยข้อกำหนดลักษณะชุดหนึ่ง ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามกฎ การวางนัยทั่วไปทางวากยสัมพันธ์ถือว่าเป็นการวางนัยทั่วไปของกฎชุดหนึ่ง (เช่น ลำดับของส่วนประกอบ) ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นไวยากรณ์ ตัวอย่าง เช่น ลำดับของส่วนประกอบสำหรับไวยากรณ์ทั้งหมดเป็นไปตามกฎที่เรียกว่า 'immediate-dominance rule' กับ 'linear-precedence statement' นอกจากแนวคิดทั้งสองนี้แล้ว GPSG ยังมีกฎที่เรียกว่า metarules ซึ่งทำหน้าที่กำหนดกฎโครงสร้างวลี และมีลำดับขั้นตอนของการยอมรับการบรรยายโครงสร้างของประโยคอีกด้วย

ไวยากรณ์โครงสร้างวลีไม่พึ่งบริบท (context-free phrase-structure grammar - PSG) **ดู ไวยากรณ์โครงสร้างวลี (phrase-structure grammar - PSG)**

ภาพต้นไม้ (tree diagram) ได้ ตัวอย่าง เช่น

"The parrot shrieked noisily."

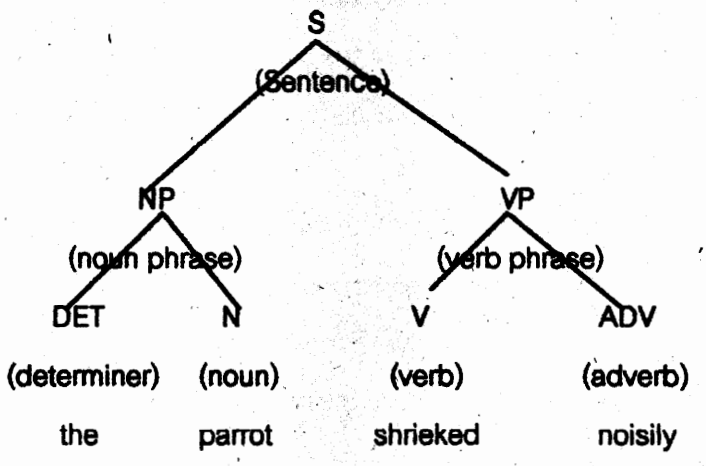

ไวยากรณ์โครงสร้างวลีนี้เป็นส่วนสำคัญขององค์ประกอบพื้นฐานของไวยากรณ์เพิ่มพูนบริวรรต หากมีการใช้กฎโดยไม่คำนึงถึงบริบท (ปริบท) ก็จะเรียกว่า context free ถ้าคำนึงถึงบริบท (ปริบท) ก็จะเรียกว่า context sensitive

ไวยากรณ์โครงสร้างวลีคำหลัก (head-driven phrase structure grammar - HPSG) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งได้แนวคิดมาจากไวยากรณ์โครงสร้างวลีแบบวางนัยทั่วไปกับไวยากรณ์ประโยค-นาม ไวยากรณ์นี้ประกอบด้วยกฎและคำซึ่งแสดงออกในรูปของโครงสร้าง *ลักษณะ (feature)* ซึ่งหมายถึงลักษณะชุดหนึ่งที่ประกอบด้วย *คุณลักษณะ (attribute)* กับ *ค่า (value)* ซึ่งจะใช้ในการบรรยายวลีและคำ ตัวอย่าง เช่น คุณลักษณะของคำประกอบด้วย ลัทวิทยา วายกสัมพันธ์ และอรรถศาสตร์ ค่าของลัทวิทยาก็คือโครงสร้างทางด้าน

ในตัวอย่างข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ที่เรียกว่าการกนี้อาจจะแสดงออกในโครงสร้างวากยสัมพันธ์ที่แตกต่างกันได้ ฉะนั้นไวยากรณ์การกจึงเป็น *โครงสร้างลึก (deep structure)* หรือ โครงรูปลึก

ไวยากรณ์กำหนด (prescriptive grammar) หรือ ไวยากรณ์บัญญัติ หมายถึง ไวยากรณ์ซึ่งใช้กฎที่เห็นว่าดีที่สุดหรือถูกต้องที่สุดสำหรับภาษา ซึ่งมักจะเป็นความเห็นของนักไวยากรณ์มากกว่าลักษณะจริงของภาษานั้น ๆ

ไวยากรณ์คำ (word grammar) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งถือว่า (๑) ความรู้ทางภาษาเป็นความรู้ชนิดหนึ่งในความรู้ทั้งหลาย (๒) โครงสร้างวากยสัมพันธ์ส่วนใหญ่วิเคราะห์ได้ในฐานะความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาระหว่างคำ ส่วนการวิเคราะห์ส่วนประกอบใช้ได้กับโครงสร้างที่ปรากฏร่วมกันเท่านั้น

ตัวอย่าง เช่น

<--subject-- --complement--> --complement-->

Fred lives in London

เครื่องหมายลูกศรจะชี้จากคำไปยังสิ่งที่พึ่งพาคำนั้นอยู่ ในที่นี้คำที่พึ่งพาคำว่า lives คือ Fred กับ in คำที่พึ่งพา in คือ London

ไวยากรณ์โครงสร้างวลี (phrase-structure grammar - PSG) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งวิเคราะห์โครงสร้างประโยคแบบต่าง ๆ ในภาษา ประกอบด้วยกฎโครงสร้างวลีซึ่งแสดงให้เห็นว่าประโยคแยกออกเป็นส่วนต่าง ๆ อย่างไรบ้าง และส่วนต่าง ๆ ก็อาจจะขยายต่อไปได้อีก โครงสร้างของประโยคอาจแสดงเป็น *แผน*

ในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ ถือได้ว่าเขาเป็นนักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกันที่สำคัญที่สุด เพราะได้รับตำแหน่งต่าง ๆ กัน ใน American Oriental Society อยู่เกือบ ๔ ทศวรรษ งานชิ้นเอกสำหรับวงวิชาการอเมริกันก็คือการเป็นบรรณาธิการใหญ่ของ *Century Dictionary* แม้ว่าเขาจะได้รับเกียรติมากมายจากสถาบันต่าง ๆ แต่งานที่สร้างชื่อให้แก่เขาก็คือเรื่องภารตนิรุกติศาสตร์และภาษาศาสตร์ทั่วไป นอกจากนี้ยังมีงานแลกเปลี่ยนความเห็นทางด้านวิชาการกับมีลเลอร์ ปราชญ์ทางภารตวิทยาอีกคนหนึ่งด้วย แนวคิดทางด้านภาษาศาสตร์ของเขาก็มีอิทธิพลต่อนักภาษาศาสตร์รุ่นหลังอย่างโซซูร์ด้วย โดยเฉพาะเรื่องธรรมชาติทางสังคมของภาษาและลักษณะไร้เกณฑ์ของสัญลักษณ์ทางภาษาศาสตร์ แนวคิดของวิตนีย์ก็มีอิทธิพลต่อปราชญ์ทางภาษาของไทยเช่นเดียวกับมีลเลอร์

ไวยากรณ์การก (case grammar) หมายถึงไวยากรณ์ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ด้านความหมายในประโยค นับเป็นไวยากรณ์เพิ่มพูนแบบหนึ่งซึ่งนักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกันชื่อ ชาลส์ ฟิลล์มอร์ (Charles Fillmore) เป็นผู้คิดขึ้น ไวยากรณ์นี้ถือว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดในประโยคก็คือคำกริยา ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางด้านความหมายหลายอย่างกับนามวลีหลายหลาก ความสัมพันธ์เหล่านี้เรียกว่า *การก (case)* ตัวอย่าง เช่น ในประโยค

โจรฆ่าตำรวจด้วยปืน

ปืนกระบอกนี้ฆ่าตำรวจ

"ด้วยปืน" กับ "ปืนกระบอกนี้" มีหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ต่างกัน แต่มีความสัมพันธ์ทางด้านความหมายที่มีกับคำกริยา "ยิง" เหมือนกันทั้งสองประโยค "ปืน" คือเครื่องมือ (instrument) ของการกระทำ "ยิง" จึงถือได้ว่าทั้ง "ด้วยปืน" และ "ปืนกระบอกนี้" อยู่ใน instrumental case การกอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคำกริยา "ยิง" ในที่นี้มี agentive (โจร) กับ dative (ตำรวจ)

ลัทธิหน้าที่เชิงสัจพจน์ (Axiomatic Functionalism) Axiomatic Functionalism (AF) คือชื่อที่ใช้เรียก *ชุดหน่วยภาษา (paradigm)* ในทฤษฎีและการอธิบายทางภาษาศาสตร์ซึ่ง เจ. ดับเบิลยู. เอฟ. มูลเดอร์ (J. W. F. Mulder) เริ่มกล่าวถึงไว้ในทศวรรษ ๑๙๖๐ และได้พัฒนาต่อมาที่มหาวิทยาลัยเซ็นต์แอนดรูวส์ในระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๖๘ ถึง ๑๙๘๕ ในทศวรรษ ๑๙๙๐ ศูนย์กลางของ AF อยู่ที่เยอรมนี

ในความหมายกว้าง AF ก็คือแนวคิดหลังสมัยโซซูร์ในแบบยุโรป ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องระบบสัญลักษณ์ เป็นเครื่องมือวิเคราะห์เชิงโครงสร้างหน้าที่ของระบบสัญลักษณ์ทั่ว ๆ ไป นอกเหนือไปจากเรื่องภาษาธรรมชาติด้วย

วากยสัมพันธ์ (syntax) หมายถึงการศึกษาว่าคำรวมกันเป็นประโยคอย่างไร รวมทั้งกฎการสร้างประโยค

วิตนีย์ (William Dwight Whitney) (๑๘๒๗-๑๘๙๔) วิตนีย์เป็นนักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นปราชญ์ทางภาษาสันสกฤต ความสนใจในสมัยแรกของเขาอยู่ที่เรื่องวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องนกกับธรณีวิทยา จึงไม่น่าแปลกใจที่เขาได้นำวิธีการทางธรณีวิทยาเข้ามาใช้ในทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่อง "ลัทธิการทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน" ความสนใจทางด้านนิรุกติศาสตร์เปรียบเทียบและภาษาสันสกฤตของเขาเกิดขึ้นเมื่อได้เห็นหนังสือเกี่ยวกับเรื่องนี้จากยุโรป จากนั้นเขาจึงได้ไปศึกษาเรื่องภาษาสันสกฤตที่เยอรมนีและได้พิมพ์งานทางอาถรรพเวทออกมาหลายเล่ม เมื่อเขากลับมายังสหรัฐฯก็ได้เป็นศาสตราจารย์ภาษาสันสกฤตที่มหาวิทยาลัยเยล และได้กลับไปที่เยอรมนีอีกหลายครั้งเพื่อเขียนหนังสือไวยากรณ์สันสกฤต

ระบบหน่วยคำ (morphology) หรือวิชาระบบหน่วยคำ, วิทยาหน่วยคำ, ระบบคำ หมายถึง การศึกษาเรื่อง *หน่วยคำ (morpheme)* และ *รูปย่อย (allomorp)* ของหน่วยคำ รวมทั้งวิธีที่หน่วยคำมารวมกันเป็น *คำ (word)* ตัวอย่าง เช่น พัดลม เป็นคำที่ประกอบด้วย ๒ หน่วยคำ คือ พัด กับ ลม

รูป (form) หมายถึงรูปหน่วยในภาษา จะแสดงด้วยรูปการเขียนแบบธรรมดาหรือด้วย *สัทอักษร (phonetic symbol)* ก็ได้ เช่น

รูปการเขียนแบบธรรมดา	รูปสัทอักษร
กัน	/kan/
กัลป์	/kan/

รูปแบบ (pattern) หรือ แบบ หมายถึงหน่วยในภาษาที่จัดอย่างเป็นระบบ เช่น ภาษาไทยมีหน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ และหน่วยวรรณยุกต์ รูปแบบของหน่วยเสียงสระอาจแสดงเป็นรูปแบบได้ดังนี้

หน่วยเสียงสระสั้น	หน่วยเสียงสระยาว
อะ /a/	อา /aa/
อิ /i/	อี /ii/
เอะ /e/	เอ /ee/
โอะ /o/	โอ /oo/
...	...

รูปย่อย (allomorp) หมายถึงรูปต่าง ๆ ของหน่วยคำ เช่น ในภาษาอังกฤษ s เป็นหน่วยคำที่แสดงพหูพจน์ แต่อาจจะออกเสียงได้เป็น ๓ อย่าง คือ /s/ ในคำว่า cats, /z/ ในคำว่า dogs และ/iz/ ในคำว่า classes ฉะนั้น /s/, /z/, /iz/ จึงเป็นรูปย่อยของหน่วยคำแสดงพหูพจน์ในภาษาอังกฤษ

เขาเป็นบรรณาธิการวารสาร *La Linguistique* ตั้งแต่ฉบับแรกที่ออกในปี ค.ศ. ๑๙๖๕ และเป็นนายกกิตติมศักดิ์ของ Société Internationale de Linguistique Fonctionnelle ซึ่งก่อตั้งขึ้นมาในปี ค.ศ. ๑๙๗๖ สมาคมนี้ยังคงจัดประชุมเรื่องภาษาศาสตร์หน้าที่อยู่ทุกปี

มีลเลอร์ (Friedrich Max Mueller) (๑๘๒๓-๑๙๐๐) มีลเลอร์เป็นนักปราชญ์ชาวเยอรมันผู้ได้รับตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์วิชานิรุกติศาสตร์เปรียบเทียบเป็นคนแรกที่มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด เขาได้ศึกษาวิชาปรัชญาและภาษาตะวันออกที่มหาวิทยาลัยไลบ์ซิก และได้รับปริญญาเอกในปี ค.ศ. ๑๘๔๓ จากนั้นเขาก็ได้ไปศึกษาเรื่องภาษาศาสตร์เปรียบเทียบอินโดยูโรเปียน วิชาปรัชญาและภาษาเปอร์เซียนที่เบอร์ลิน แล้วได้เดินทางไปยังปารีสและลอนดอนเพื่อแปลคัมภีร์ฤคเวท เล่มแรกของคัมภีร์เล่มนี้ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ออกมาเป็นครั้งแรก ในปี ค.ศ. ๑๙๔๘ ส่วนเล่มอื่น ๆ ก็ได้ทะยอยพิมพ์ออกมาเรื่อย ๆ จนถึงเล่มที่ ๕ ในปี ค.ศ. ๑๘๗๔ มีลเลอร์ไม่เพียงแต่จะมีผลงานทางด้านการศึกษาภาษาและวรรณคดีสันสกฤตเท่านั้น แต่เขายังเป็นผู้นำแนวคิดใหม่ในเรื่องศาสนาและเทพนิยายเปรียบเทียบอีกด้วย ปาฐกถาซึ่งเขาแสดงหลายแห่งในอังกฤษทำให้เกิดความสนใจในเรื่องเหล่านี้เป็นอย่างมาก งานชิ้นใหญ่ของเขาก็คือการเป็นผู้ริเริ่มและเป็นบรรณาธิการการแปลคัมภีร์จากศาสนาต่าง ๆ เป็นภาษาอังกฤษในหนังสือชุด *Sacred Books of the East* นอกจากนี้เขาก็ยังได้แสดงปาฐกถาเรื่องนิรุกติศาสตร์เปรียบเทียบทั้งที่เคมบริดช์และออกซ์ฟอร์ดอีกด้วย ความสนใจทางด้านภาษาของเขาอยู่ที่ทฤษฎีกับปรัชญา เช่น เรื่องกำเนิดและ "การเติบโต" ตามกฎซึ่งคล้ายกับกฎธรรมชาติ ตลอดจนอิทธิพลที่ภาษามีต่อพัฒนาการความคิดของมนุษย์ แนวคิดทางภาษาของเขามีอิทธิพลต่อนักปราชญ์ของไทยหลายคน "นาคะประทีป" เรียกเขาว่า โมกษมูลาจารย์

ศาสตราจารย์วิชาภาษาศาสตร์ทั่วไป แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน แนวคิดทั้งหมดนี้รวมเรียกว่าแนวคิดแบบสำนักลอนดอน

ภาษาเฉพาะบุคคล (ideolect) หรือ **เอกัตภาษณ์** หมายถึงระบบภาษาของแต่ละบุคคล เช่น การเลือกใช้คำ และการตีความถ้อยคำที่ผู้อื่นใช้

ภาษาศาสตร์โครงสร้าง (structural linguistics) หมายถึงภาษาศาสตร์ซึ่งเน้นความสำคัญของภาษาในฐานะระบบ และศึกษาว่าหน่วยทางภาษาศาสตร์อย่าง เสียง คำ ประโยค อยู่ในระบบนี้อย่างไร ตัวอย่าง เช่น เสียงในคำของภาษามีอะไรบ้าง มีเสียงใดบ้างที่ปรากฏได้แต่เฉพาะที่ต้นคำ กลางคำ หรือท้ายคำ บางเสียงถือว่าเป็นเสียงที่สำคัญ สามารถใช้เป็นตัวชี้ความแตกต่างของคำได้ บางเสียงก็เป็นเพียงเสียงที่เพี้ยนไป หรือเป็นเสียงแปรเท่านั้น การศึกษาในทำนองนี้มีทั้งในระดับระบบหน่วยคำและวากยสัมพันธ์ด้วย

ในความหมายกว้าง คัพท์นี้ใช้หมายถึงแนวคิดของนักภาษาศาสตร์หลายกลุ่ม รวมทั้งสำนักปรากด้วย แต่ส่วนใหญ่จะใช้หมายถึงแนวคิดของนักภาษาศาสตร์อเมริกัน เช่น บลูมฟิลด์ งานของนักภาษาศาสตร์เหล่านี้ขึ้นอยู่กับทฤษฎีเชิงพฤติกรรม และมีอิทธิพลต่อวิธีการสอนภาษาบางวิธีด้วย

มาร์ติเนต์ (André Martinet) (๑๙๐๘ -๑๙๙๙) มาร์ติเนต์เป็นนักภาษาศาสตร์ชาว ฝรั่งเศส เจ้าของแนวคิด *สำนักหน้าที่ (Functional School)* ที่เรียกได้ว่าเป็น นักไวยากรณ์หน้าที่แบบสัจนิยม (realist functionalist) งานทางด้าน *ภาษาศาสตร์หน้าที่ (functional linguistics)* มีอยู่ ๕ ด้านคือ (๑) ทฤษฎีทางสัท วิทยา (๒) ความประหยัดแห่งภาษา (๓) พลวัตแห่งภาษา (๔) วากยสัมพันธ์ทั่วไป และ (๕) การสืบสร้างภาษาดั้งเดิม

ปริชานศาสตร์ (Cognitive Science) หมายถึงศาสตร์ซึ่งต้องอาศัยงานวิจัยทางด้านภาษาศาสตร์ จิตภาษาศาสตร์ จิตวิทยาปริชาน และปัญญาประดิษฐ์ ปริชานศาสตร์เป็นการศึกษาเรื่องการคิด การใช้เหตุผล และกระบวนการการใช้สติปัญญา ความรู้แสดงในจิตอย่างไร เราเข้าใจภาษาได้อย่างไร เราเข้าใจภาพได้อย่างไร อะไรเป็นกระบวนการทางจิตซึ่งเป็นพื้นฐานของการอ้างอิง การเรียนรู้ การแก้ปัญหา และการวางแผน

ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) หรือ AI หมายถึงความสามารถของเครื่องในอันที่จะทำหน้าที่ซึ่งต้องใช้สติปัญญาอย่างมนุษย์ เช่น การใช้เหตุผล การแก้ไข การปรับปรุงตนเอง และการเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ นักเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์พยายามสร้างโปรแกรมเพื่อให้เครื่องมีความสามารถดังกล่าว

เฟิร์ท (John R. Firth) (๑๘๙๐-๑๙๖๐) ศาสตราจารย์วิชาภาษาศาสตร์ทั่วไป แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพัฒนาการของภาษาศาสตร์ในอังกฤษ แนวคิดหลักก็คือ *ลัทธิแบบหลายระบบ (polysystemicism)* ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ทางภาษาศาสตร์ที่ถือว่า รูปแบบของภาษาไม่ใช่ระบบอันโดดเดี่ยว การบรรยายภาษาในแต่ละระดับจะต้องใช้ระบบต่าง ๆ หลายระบบ แนวคิดหลักอีกอย่างหนึ่งก็คือ *ทฤษฎีความหมายเชิงบริบท (contextual theory of meaning)* ซึ่งเน้นที่บริบททางสังคมในสถานการณ์ นอกจากนี้ก็มีเรื่อง *สัทวิทยาสัทสัมพันธ์ (prosodic phonology)* กับ วิธีการที่คำบางคำสามารถนำมาใช้ร่วมกันได้อยู่เสมอ (collocation) แนวคิดเหล่านี้เรียกว่า แนว *เฟิร์ท (Firthian)* ผลงานของเขาไม่ได้พิมพ์เผยแพร่ออกมามากนัก แต่แนวคิดของเขาได้พัฒนาต่อมาในกลุ่มนักวิชาการรุ่นใหม่ที่เรียกว่า Neo-Firthian โดยมีนักทฤษฎีคนสำคัญคือ แฮลลิเดย์ (M. A. K. Halliday)

๒๖ ปี งานแต่นของเขาคือภาษาศาสตร์ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ภาษาญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. ๑๙๔๓ เขาได้ไปสอนที่มหาวิทยาลัยเยลและมีความสนิทสนมกับบลูมฟิลด์เป็นอย่างยิ่ง หนังสือที่มีชื่อเสียงเล่มหนึ่งของเขาก็คือหนังสือที่เขียนร่วมกับเทรเกอร์ เรื่อง *Outline of Linguistic Analysis* ซึ่งชี้ให้เห็นว่านักภาษาศาสตร์วรรณนาพิจารณาภาษาอย่างไร

บล็อก-เทรเกอร์ (Bloch-Trager) ดู บล็อก กับ เทรเกอร์

บลูมฟิลด์ (Leonard Bloomfield) (๑๘๘๗-๑๙๔๙) บลูมฟิลด์เป็นนักภาษาศาสตร์คนสำคัญของสหรัฐฯผู้ริเริ่มความคิดที่ว่าภาษาศาสตร์คือศาสตร์หนึ่งซึ่งเป็นเอกเทศ เขาได้เขียนหนังสือขึ้นหลายเล่มเพื่ออธิบายเรื่องการวิเคราะห์โครงสร้างของภาษา แนวคิดจิตวิทยาเชิงพฤติกรรมของภาษาของเขามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวิชาภาษาศาสตร์ในสหรัฐฯ ในช่วงทศวรรษ ๑๙๔๐ และ ๑๙๕๐ ซึ่งเรียกว่า *ภาษาศาสตร์โครงสร้าง (structural linguistics)* แนวคิดนี้ถือว่าการศึกษาเรื่องความหมายต้องขึ้นอยู่กับกฎแห่งพฤติกรรมเท่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่*ไวยากรณ์เพิ่มพูน (generative grammar)* ไม่เห็นด้วย

บลูมฟิลด์เป็นกำลังสำคัญผู้หนึ่งที่ก่อตั้ง Linguistic Society of America ขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๒๔

โบแอส (Franz Boas) (๑๘๕๘-๑๙๔๒) โบแอสเป็นนักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันซึ่งเกิดในเยอรมนี งานของเขามีทั้งเรื่องชาติพันธุวิทยาและภาษาศาสตร์ เขาได้เป็นบรรณาธิการหนังสือ *Handbook of American Idian Languages* ให้แก่ Bureau of American Ethnology โดยเน้นให้จัดประเภททางภาษาศาสตร์จากภาษาที่ศึกษาจริง ๆ ไม่ให้ใช้ทฤษฎีไวยากรณ์ของภาษาอินโดยูโรเปียนเข้าไปอธิบาย ลูกศิษย์คนสำคัญของเขาก็คือ เอ็ดเวิร์ด ซาเพียร์

หนังสือชื่อ *Outline of English Structure* ขึ้น

ในปี ค.ศ. ๑๙๕๖ เขากับสมิทได้ร่วมกันก่อตั้งภาควิชามานุษยวิทยาและภาษาศาสตร์ขึ้นที่มหาวิทยาลัยบัฟฟาโล (ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นมหาวิทยาลัยแห่งรัฐนิวยอร์ก บัฟฟาโล)

งานสำคัญทางด้านภาษาศาสตร์ของเขาก็คือ แนวคิดเรื่อง *หน่วยคำเหนือหน่วยแยกส่วน (superfix)* (ซึ่งใช้กับภาษาอังกฤษเป็นครั้งแรก) การวิเคราะห์แก่นเสียงในภาษาอังกฤษ และการวิเคราะห์ภาษาอเมริกันอินเดียน นอกจากนี้เขาก็เห็นด้วยกับโบแอสและซาเพียร์ที่ว่า ภาษาคือพื้นฐานของการศึกษามานุษยวิทยา และภาษาคือสิ่งที่ใช้แสดงวัฒนธรรม

superfix หรือ suprafix หมายถึงลักษณะอื่น ๆ ของเสียงนอกเหนือไปจากส่วนที่แยกออกมาให้เห็นได้ นั่นก็คือ *ระดับเสียง (pitch) การเน้น (stress)* และ *รุดเชื่อมพยางค์ (juncture)*

เทรเกอร์-สมิท (Trager-Smith) ดู เทรเกอร์ กับ สมิท

เทสเนียร์ (Lucien Valérius Tesnière) (๑๘๙๓-๑๙๕๔) เทสเนียร์เป็นนักภาษาศาสตร์ชาวฝรั่งเศสผู้ให้กำเนิด *ทฤษฎีเวเลนซี (Valency Theory)* ซึ่งให้ความสำคัญกับคำกริยาว่าจะต้องมีสิ่งที่เข้ามาพึ่งพาที่หน่วย เช่น อกรรมกริยามีหน่วยที่ต้องเข้ามาพึ่งพา ๑ หน่วย สกรรมกริยามีหน่วยที่ต้องเข้ามาพึ่งพา ๒ หน่วย แนวคิดเช่นนี้ต่อมาได้เข้ามาปรากฏอยู่ในไวยากรณ์การก และไวยากรณ์พึ่งพาอีกหลายแบบ

บล็อก (Bernard Bloch) (๑๙๐๗-๑๙๖๕) บล็อกเป็นนักภาษาศาสตร์พรรณนาชาวอเมริกัน เคยเป็นนายกของ Linguistic Society of America ในปี ค.ศ. ๑๙๕๓ และเป็นบรรณาธิการของวารสาร *Language* มาเป็นเวลานานถึง

ทฤษฎีปาละและพันธะ (government and binding theory) หรือ ทฤษฎีกำกับและผูกยึด หมายถึงทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ซึ่งชอมสกีได้เสนอขึ้นมาโดยอาศัยแนวคิดเรื่อง *ไวยากรณ์สากล (universal grammar)* อันถือได้ว่าเป็นเครือข่ายของทฤษฎีย่อย ๆ หลายทฤษฎีซึ่งประกอบด้วย *หลัก (principle)* และ เงื่อนไข (parameter) ต่าง ๆ

ตัวอย่างของทฤษฎีย่อยมีดังนี้

๑) ทฤษฎีพันธะ (binding theory) หรือ ทฤษฎีการผูกยึด แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำนามกับวลี

๒) ทฤษฎีกำหนดขอบเขต (bounding theory) หรือ ทฤษฎีจำกัดการย้ายที่ กำหนดขอบเขตการเคลื่อนย้ายของหน่วยในประโยค

๓) ทฤษฎีการก (case theory) กำหนดการกให้แก่นามวลีในประโยค

๔) ทฤษฎีหน้าที่หลัก (thematic theory) กำหนดบทบาททางความหมายให้แก่องค์ประกอบในประโยค

๕) ทฤษฎี X-BAR บรรยายโครงสร้างของวลี

เทรเกอร์ (George L. Trager) (๑๙๐๖-๑๙๙๒) เทรเกอร์เป็นนักนิรุกติศาสตร์ชาวอเมริกัน แต่พ่อแม่ของเขาอพยพมาจากรัสเซียโดยผ่านมาทางเยอรมนี เขาเคยศึกษากับโบแอส และเชื่อว่าภาษาศาสตร์คือส่วนหนึ่งของมานุษยวิทยา ต่อมาเขาได้สอนวิชาภาษาศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยบราวน์ และ มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย เขาเกิดความสนใจภาษาอเมริกันอินเดียน แล้วจากนั้นก็ได้ไปสอนที่มหาวิทยาลัยเยล ทำให้ได้พบกับนักภาษาศาสตร์เด่น ๆ อีกหลายคน รวมทั้ง ซาเพียร์ บลูมฟิลด์ และวอร์ฟ ด้วย

ในระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๔๖-๔๘ เขาได้ไปเป็นศาสตราจารย์ที่มหาวิทยาลัยโอคลาโฮมา หลังจากนั้นก็ได้พบกับ สมิท ที่ Foreign Service Institute of the US State Department และได้ร่วมกันเขียน

ได้ เขาเน้นอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อพัฒนาการของบุคลิกภาพและบทบาทสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคลในวัฒนธรรม เบนจามิน ลี วอร์ฟ (Benjamin Lee Whorf) ลูกศิษย์ของเขาที่มหาวิทยาลัยเยลได้พัฒนาแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมต่อไป ลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงเด่นคนอื่น ๆ ของเขา ได้แก่ แมรี โรซามอนด์ ฮาส (Mary Rosamond Haas) จอร์จ เทรเกอร์ (George Trager) เซลลิก แฮร์ริส (Zellig Harris) และ ชาลส์ ฮ็อกเก็ตต์ (Charles Hockett) ซาเพียร์เป็นผู้ร่วมก่อตั้ง Linguistic Society of America ด้วย

โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) (๑๘๕๗-๑๙๑๓) โซซูร์เป็นนักภาษาศาสตร์ชาวสวิส อิทธิพลของเขามาจากหนังสือ *Cours de linguistique générale* หรือ *Course in General Linguistics* อันเป็นหนังสือรวบรวมปาฐกถาเรื่องภาษาซึ่งเขาสอนที่มหาวิทยาลัยเจนีวา ในระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๐๗-๑๑ ผู้ที่รวบรวมปาฐกถาชุดนี้ขึ้นมาก็คือบรรดาลูกศิษย์ของเขานั่นเอง หัวใจสำคัญของทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ของโซซูร์ก็คือ ภาษาเป็นระบบของ 'langue' ที่สัมพันธ์กัน 'langue' คือรหัสพื้นฐานที่ทำให้คนสามารถพูดและเข้าใจกันได้ 'langue' นี้อยู่กับสังคมและเป็นระบบปฏิบัติการที่ฝังอยู่ในสมองของผู้เรียนภาษา จุดประสงค์ของภาษาศาสตร์ก็คือการวิเคราะห์ระบบที่ว่านี้ ระบบนี้คือเครือข่ายแห่งความสัมพันธ์ของสองสิ่งอันได้แก่ syntagmatic (สิ่งที่เรียงต่อกันไปเป็นลำดับ) กับ associative (การจัดองค์ประกอบที่ลึกลงไปซึ่งเป็นเรื่องของไวยากรณ์และความหมาย) คำว่า associative นี้ ต่อมาได้เรียกกันใหม่ว่า paradigmatic แนวคิดของเขานับได้ว่าเป็นการปฏิวัติวงการภาษาศาสตร์ จากการศึกษาในเชิงประวัติเปรียบเทียบซึ่งทำกันมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๑๙ มาเป็นการศึกษาในเชิงวรรณนาและใช้วิธีการแบบ "โครงสร้าง" ซึ่งทำให้เกิดการวิเคราะห์ในแนวนี้ต่อมาอีกอย่างมากมาย โดยเฉพาะในงานของฮอมสกี

ชอมสกี (Noam Chomsky) (๑๙๒๘-) ชอมสกีเป็นนักภาษาศาสตร์และนักคิดชาวอเมริกันผู้มีอิทธิพลยิ่งต่อวงการภาษาศาสตร์ในปัจจุบันคนหนึ่ง ทฤษฎีโครงสร้างภาษาของเขาที่เรียกว่า *ไวยากรณ์เพิ่มพูน-ปริวรรต (transformational-generative grammar)* นับได้ว่าเป็นการปฏิวัติวงการภาษาศาสตร์ ในปี ค.ศ. ๑๙๕๗ หนังสือเล่มสำคัญของเขาก็คือ *Syntactic Structure* ในกลางทศวรรษ ๑๙๖๐ เขาเน้นเรื่องบทบาทของภาษาในฐานะกุญแจสำคัญที่ใช้สำรวจจิตมนุษย์ เขาเห็นว่าภาษาศาสตร์คือส่วนหนึ่งของ *จิตวิทยาปริชาน (cognitive psychology)* ซึ่งทำให้นักปรัชญาและนักจิตวิทยาหันมาสนใจงานของเขาด้วย ชอมสกีเห็นด้วยกับแนวคิดของบลูมฟิลด์ที่ว่า ภาษาศาสตร์เป็น "ศาสตร์" อย่างหนึ่ง แต่ความเห็นของเขาแตกต่างจากบลูมฟิลด์ที่ตัวทฤษฎี ในขณะที่นักทฤษฎีโครงสร้างในสมัยแรกถือว่าทฤษฎีได้มาจากข้อมูลทางภาษาจริง ๆ ชอมสกีกลับถือว่าเป้าหมายของทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ต้องสามารถบรรยาย "ภาษาที่เป็นไปได้" ได้ นั่นคือต้องสามารถบอกได้ว่ากระบวนการทางไวยากรณ์อย่างไหนเกิดขึ้นได้และอย่างไหนเกิดขึ้นไม่ได้ นั่นก็คือเรื่องของ *ความรู้ในภาษา (competence)* กับ *การใช้ภาษา (performance)* ซึ่งต่อมาได้นำไปถึงแนวคิดเรื่อง *ปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics)* นอกจากนี้แนวคิดเรื่อง *ไวยากรณ์สากล (universal grammar)* ของเขายังได้นำไปสู่ *ทฤษฎีพันธะ/ปาละ หรือ ทฤษฎีกำกับและผูกยึด (government/binding theory)* อีกด้วย

ซาเพียร์ (Edward Sapir) (๑๘๘๔-๑๙๓๙) ซาเพียร์คือลูกศิษย์คนสำคัญของโบแอส เป็นผู้ร่วมก่อตั้งวงการภาษาศาสตร์ของสหรัฐฯร่วมกับบลูมฟิลด์ ซาเพียร์เห็นว่าภาษาคือส่วนของวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากส่วนอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะความเปลี่ยนแปลงของเสียงช่วยรักษาประวัติศาสตร์แห่งพัฒนาการของภาษาและวัฒนธรรม ฉะนั้นภาษาศาสตร์จึงสามารถตอบคำถามทางด้านชาติพันธุ์วิทยา

ภาษาไทยเป็นภาษาแม่จะยอมรับประโยคอย่าง "ฉันอยากกลับบ้าน" ว่าเป็นประโยคในภาษาไทย แต่จะไม่ยอมรับประโยคอย่าง *"ฉันบ้านกลับอยาก" คำว่า *ความรู้ในภาษา* นี้มักจะใช้กับ "ผู้พูด/ผู้ฟัง" ในระดับอุดมคติ ไม่ใช่บุคคลจริง ๆ ที่มีความรู้อย่างสมบูรณ์ในภาษาใดภาษาหนึ่ง ขอให้เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง *ความรู้ในภาษา* กับ *การใช้ภาษา* ซึ่งเป็นการใช้ภาษาจริง ๆ เพื่อการพูดและการเขียนในชีวิตประจำวัน

โครงสร้างส่วนประกอบ (constituent structure) หมายถึงโครงสร้างประโยคและหน่วยทางไวยากรณ์อื่น ๆ ซึ่งแสดงออกในรูปของ *แผนภาพต้นไม้ (tree diagram)* หรือวงเล็บเพื่อแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ระหว่างส่วนประกอบเหล่านั้น

ตัวอย่าง "ฉันกินข้าว" จะแสดงได้ดังนี้คือ

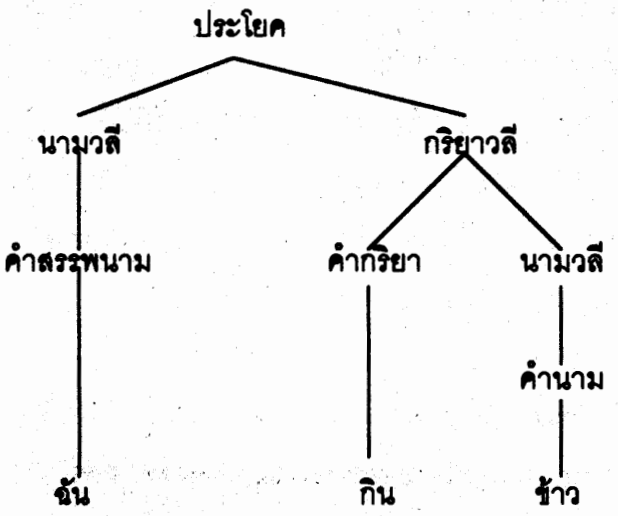

The boys kicked the ball.

ก็วิเคราะห์ออกมาได้เป็น *the+boy+s+kick+ed+the+ball*

ส่วน *mice* คือ *mouse+plural*

การใช้ภาษา (performance) หรือ กฤตกรรมภาษา หมายถึงการใช้ภาษาจริง ๆ ของบุคคล *ความรู้ในภาษา (competence)* หรือ *สามัตถิยะภาษา* กับการนำความรู้ที่มีไปใช้ในการสร้างและเข้าใจภาษานั้นแตกต่างกัน เช่น การสร้างประโยคยาว ๆ และซับซ้อน ผู้ใช้ภาษาอาจจะมีความรู้ แต่เมื่อเวลาใช้จริง ๆ อาจจะตัดบางสิ่งออกไปบ้าง ผู้พูดอาจจะเหนื่อย หรือผู้ฟังอาจจะเบื่อหรือลืมข้อความในตอนต้น ๆ ไปแล้ว บางคนอาจจะใช้ภาษาผิด แต่ไม่ใช่เพราะไม่รู้ภาษา อาจจะเป็นเพราะความพลั้งเผลอ หรือเหตุผลอื่นใดก็ได้

การรับภาษา (language acquisition) หมายถึงการเรียนและการพัฒนาภาษาของบุคคล การเรียนภาษาแรกเรียกว่า first language acquisition การเรียนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศเรียกว่า second language acquisition คำว่า 'acquisition' มักจะใช้หมายถึง *การเรียนรู้ (learning)* เพราะศัพท์นี้บางครั้งก็เชื่อมโยงไปถึงทฤษฎีพฤติกรรมการเรียนรู้ นักภาษาศาสตร์ นักจิตวิทยา และนักภาษาศาสตร์ประยุกต์ศึกษาเรื่องการรู้รับภาษาเพื่อให้เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ภาษา เพื่อให้รู้ขั้นตอนการพัฒนา และเพื่อให้เข้าใจธรรมชาติของภาษา

ความรู้ในภาษา (competence) หรือ สามัตถิยะภาษา หมายถึงไวยากรณ์ที่อยู่ภายในสมองของบุคคล เป็นความสามารถของบุคคลในอันที่จะสร้างหรือเข้าใจประโยค รวมทั้งประโยคที่ยังไม่เคยได้ยินมาก่อน นอกจากนี้ยังหมายถึงความรู้ว่าประโยคใดใช่หรือไม่ใช่ประโยคในภาษาใดภาษาหนึ่ง ตัวอย่าง เช่น ผู้ใช้

ภาคผนวก
(๑)
นามานุกรม และ อธิบายศัพท์

กรีนเบิร์ก (Joseph H. Greenberg) (๑๙๑๕-๒๐๐๑) กรีนเบิร์กเป็นนักมานุษยวิทยาและนักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน มีชื่อเสียงเด่นในด้านการจัดประเภทภาษา โดยเริ่มจากภาษาในแอฟริกาและภาษาอเมริกันอินเดียน งานชื่อ *"Some Universals of Grammar with Particular Reference to the Order of Meaningful Elements"* ในปี ค.ศ. ๑๙๖๑ ทำให้เกิดความสนใจในเรื่องการจัดประเภทภาษา และอาจจะนับได้ว่าเป็นงานที่มีผู้กล่าวถึงมากที่สุดในวงการภาษาศาสตร์แห่งศตวรรษที่ ๒๐ ด้วยตัวอย่างเพียง ๓๐ ภาษา กรีนเบิร์กก็สามารถชี้ออกมาได้ว่าภาษามีการเรียงลำดับประธาน (S) กริยา (V)กรรม (O) อยู่เพียง ๖ แบบ แบบที่มีมากที่สุดก็คือ SOV/SVO ที่มีค่อนข้างน้อยก็คือ VSO ส่วนที่มีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลยก็คือ VOS/OSV/OVS นอกจากนี้เขายังแสดงให้เห็นว่า ลำดับทางวากยสัมพันธ์ก็ขึ้นอยู่กับการเรียงลำดับประโยคด้วย เช่น ภาษาที่เรียงลำดับแบบ VSO ก็จะมีคำคุณศัพท์ตามหลังคำนามและมี *คำบุพบท (preposition)* ส่วนภาษาประเภท SOV ก็มักจะมีคำคุณศัพท์อยู่หน้าคำนามและมี *คำปัจฉิมบท (postposition)*

การจัดเรียงหน่วย (item-arrangement หรือ item and arrangement (IA)) หมายถึงรูปแบบการบรรยายอย่างหนึ่งซึ่งใช้ใน *ระบบหน่วยคำ (morphology)* เพื่อวิเคราะห์คำ ถ้าเป็นวากยสัมพันธ์ก็ใช้วิเคราะห์หน่วยไวยากรณ์ ในวิธีการนี้ถือว่าคำคือหน่วยต่าง ๆ ที่เรียงต่อกันอยู่ เช่น

case/participant roles	บทบาทการก/ผู้มีส่วนร่วม
categorial grammar	ไวยากรณ์ประโยค-นาม
clause	อนุพากย์
cognitive grammar	ไวยากรณ์ปริชาน
cognitive psychology	จิตวิทยาปริชาน
Cognitive Science	ปริชานศาสตร์
communicative competence	ความรู้ในการสื่อสาร
comparative	เปรียบเทียบ
competence	ความรู้ในภาษา, สามัตถิยะภาษา
complement	ส่วนเติมเต็ม
compound word	คำประกอบ, คำประสม
concept	มโนทัศน์
constituent	ส่วนประกอบ
constituent structure	โครงสร้างส่วนประกอบ
construction	หน่วยโครงสร้าง
construction grammar	ไวยากรณ์หน่วยโครงสร้าง
contextual theory of meaning	ทฤษฎีความหมายเชิงปริบท
context-free phrase-structure grammar - PSG)	ไวยากรณ์โครงสร้างวลีไม่พึ่งปริบท
contrastive	เปรียบต่าง
corpus	คำตัวอย่าง
dative	ผู้รับผลประโยชน์
deep structure	โครงสร้างลึก, โครงรูปลึก
dependency	พึ่งพา
dependency grammar	ไวยากรณ์พึ่งพา

dependency/valency grammr	ไวยากรณ์พึ่งพา/เวเลนซี
descriptive grammar	ไวยากรณ์วรรณนา
diacritic	เครื่องหมายเสริมสัทอักษร
discourse	สัมพันธสาร
discourse analysis	สัมพันธสารวิเคราะห์
ending	วิภัตติ
Extended Standard Theory	ทฤษฎีมาตรฐานแบบขยาย
feature	ลักษณะ, ลักษณะประจำคำ
first language acquisition	การรับภาษาแรก
form	รูป
formal	รูปนัย
formal grammar	ไวยากรณ์รูปนัย
formal linguist	นักภาษาศาสตร์รูปนัย
formal semantics	อรรถศาสตร์รูปนัย
formal universal	ความเป็นสากลรูปนัย
function	หน้าที่
functional grammar	ไวยากรณ์หน้าที่
functional linguistics	ภาษาศาสตร์หน้าที่
functional structure	โครงสร้างหน้าที่
Functional School	สำนักหน้าที่
generalized phrase structure grammar - GPSG	ไวยากรณ์โครงสร้างวลีแบบวางนัยทั่วไป
generate	เพิ่มพูน, สร้าง
generative grammar	ไวยากรณ์เพิ่มพูน
generative semantics	อรรถศาสตร์เพิ่มพูน

generative transformational theory	ทฤษฎีปริวรรตแบบเพิ่มพูน
generative-transformational grammar	ไวยากรณ์ปริวรรต-เพิ่มพูน
glottalization	การบีบเส้นเสียง
glottalized sound	เสียงบีบที่เส้นเสียง
glottalized tone	วรรณยุกต์บีบที่เส้นเสียง
glottal stop	เสียงหยุดที่เส้นเสียง
government and binding theory	ทฤษฎีกำกับและผูกยึด, ทฤษฎีปาละและพันธะ
government/binding theory	ทฤษฎีกำกับ/ผูกยึด, ทฤษฎีพันธะ/ปาละ
grammar	ไวยากรณ์
grammatical competence	ความรู้ในไวยากรณ์
head	หน่วยหลัก
head parameter	เงื่อนไขคำหลัก
head-driven phrase structure grammar - HPSG	ไวยากรณ์โครงสร้างวลีคำหลัก
heuristic device	เครื่องมือช่วยเรียนรู้จากการค้นพบและประสบการณ์
hyper-sememic	หน่วยเหนือความหมาย
ideolect	ภาษาเฉพาะบุคคล, เอกัตภาษณ์
infix	อาคม, หน่วยเติมคำกลาง
inflection	วิภัตติ
innate principles	หลักโดยกำเนิด
inner form of language (innere Sprachform)	รูปภายในของภาษา

instrument	เครื่องมือ
intonation	ทำนองเสียง
intuition	ความรู้สึกเชิงสหัชญาณ
juncture	จุดเชื่อมพยางค์
language acquisition	การรับภาษา
language specific	ลักษณะเฉพาะของภาษา
language universal	สากลลักษณ์ภาษา
learning	การเรียนรู้
lexical Functional Grammar-LFG	ไวยากณ์หน้าที่ศัพท์
lexicase	ศัพทการก
lexemic	หน่วยศัพท์
lexicon	คลังศัพท์
logical formalism	แบบรูปนัยตรรกะ
marking	การกำหนดลักษณะเฉพาะ
minimal pairs	คู่เทียบเสียง, คู่เทียบคล้าย, คำเทียบคู่
modifier	วิเศษณ์
mood	มาลา, กริยาภาวะ
morpheme	หน่วยคำ, หน่วยความ
morphemic	หน่วยคำ
morphology	ระบบหน่วยคำ, วิทยาหน่วยคำ, ระบบคำ
morphophone	รูปแปรของหน่วยคำ
morphophonemics	การศึกษารูปแปรของหน่วยคำ
National Academy	บัณฑิตยสถานแห่งชาติ
noun	คำนาม
object	กรรม

object NP	นามวลีกรรม
paradigm	ชุดของหน่วยภาษา
parameter	เงื่อนไข
patient	ผู้รับการกระทำ
pattern	รูปแบบ, แบบ
perception	การรับรู้
performance	การใช้ภาษา, กฤตกรรมทางภาษา
phoneme	หน่วยเสียง
phonemic	สรศาสตร์
phonemic transcription	การถอดเสียงแทนหน่วยเสียง
phonetic analysis	การวิเคราะห์เชิงสัทศาสตร์
phonetic symbol	สัทอักษร
phonetic(s)	สัทศาสตร์
phonological analysis	การวิเคราะห์เชิงสัทวิทยา
phonological component	องค์ประกอบด้านเสียง
phonology	สัทวิทยา, วิชาระบบเสียง
phrase	วลี
phrase-marker	ตัวกำหนดวลี
phrase-structure grammar - PSG	ไวยากรณ์โครงสร้างวลี
pitch	ระดับเสียง
postposition	คำปัจฉิมบท
pragmatics	ปฏิบัติศาสตร์, วัจนปฏิบัติศาสตร์
prefix	อุปสรรค, หน่วยเติมคำหน้า
preposition	คำบุพบท
prescriptive grammar	ไวยากรณ์กำหนด

principle	หลัก, หลักเกณฑ์
principles and parameters grammar	ไวยากรณ์หลักกับเงื่อนไข
proposition	ประพจน์
propositional calculus	แคลคูลัสประพจน์
prosodic phonology	สัทวิทยาสัทสัมพันธ์
realist functionalist	นักไวยากรณ์หน้าที่แบบสัจนิยม
redundancy	ความเกินจำเป็น
relational grammar	ไวยากรณ์สัมพันธ์
role and reference grammar	ไวยากรณ์บทบาทและการอ้างอิง
root	ธาตุ, รากศัพท์
secondary articulation	การออกเสียงรอง
segmental	เสียงเรียง
sentence	ประโยค
semantic component	องค์ประกอบด้านความหมาย
semantics	อรรถศาสตร์
sememic	หน่วยความหมาย
semivowel, semi-vowel	เสียงกึ่งสระ, อรรธสระ, อัฒสระ
semology	อรรถวิทยา
stem	ต้นเค้าศัพท์
Standard Theory	ทฤษฎีมาตรฐาน
stative verb	กริยาสภาวะ
stratificational grammar	ไวยากรณ์ช่วงชั้น
stress	การเน้น
structural linguistics	ภาษาศาสตร์โครงสร้าง
structure dependency	การพึ่งพาโครงสร้าง

subject	ประธาน
subject NP	นามวลีประธาน
substantive universal	ความเป็นสากลสาระ
suffix	ปัจจัย, หน่วยคำเติมหลัง
suprasegmental	เสียงซ้อน
surface structure	โครงสร้างผิว, โครงรูปผิว
syllable juncture	จุดเชื่อมต่อพยางค์
syllable-final dipthong	สระประสมสองเสียงท้ายพยางค์
syntax	วากยสัมพันธ์
systemic grammar	ไวยากรณ์ระบบสัมพันธ์
tagmemics	ไวยากรณ์แท็กมิมิกส์
tense	กาล
term	คำ
text linguistics	ภาษาศาสตร์ข้อความ
TG grammar	ไวยากรณ์ทีจี
thematic theory	ทฤษฎีหน้าที่หลัก
topic	ส่วนเน้น
traditional grammar	ไวยากรณ์ดั้งเดิม, ไวยากรณ์แบบเดิม
transformational component	องค์ประกอบการปริวรรต
transformation(al) grammar	ไวยากรณ์ปริวรรต
transformational-generative grammar	ไวยากรณ์เพิ่มพูน-ปริวรรต
transitivity	ระบบการเปลี่ยนสภาวะ
tree diagram	แผนภาพต้นไม้
triphthong	สระประสมสามเสียง
underlying form	รูปเดิม

universal features	ลักษณะสากล
universal grammar	ไวยากรณ์สากล
universal properties	คุณสมบัติสากลลักษณ์
Valency Theory	ทฤษฎีเวเลนซี
valency	เวเลนซี
value	ค่า
verb	คำกริยา
verb-dependency	การพึ่งพาคำกริยา
verb-dependency grammar	ไวยากรณ์พึ่งพาคำกริยา
VP	กริยาวลี
word	คำ
word class	หมวดคำ
word grammar	ไวยากรณ์คำ
word order	ลำดับคำ

ภาคผนวก

(๓)

การเปรียบเทียบสระ พยัญชนะ และชนิดคำ

๑. สระ

๑.๑ สยามไวยากรณ์ มีเสียงสระ ๓๒ เสียง คือ

	สระสั้น	สระยาว	สระสั้น	สระยาว
๑)	อะ	อา	เอียะ	เอีย
๒)	อิ	อี	เอือะ	เอือ
๓)	อึ	อื	อัวะ	อัว
๔)	อุ	อู	ฤ	ฤๅ
๕)	เอะ	เอ	ฦ	ฦๅ
๖)	แอะ	แอ	อำ	
๗)	โอะ	โอ	ไอ	
๘)	เอาะ	ออ	ใอ	
๙)	เออะ	เออ	เอา	

๑.๒ ลักษณะภาษาไทย มีเสียงสระ ๒๘ เสียง คือ

	สระเดี่ยวสั้น	สระเดี่ยวยาว		สระผสมสั้น	สระผสมยาว
๑)	อะ	อา		เอียะ	เอีย
๒)	อิ	อี		เอือะ	เอือ
๓)	อึ	อื		อัวะ	อัว
๔)	อุ	อู		เอา	อาว
๕)	เอะ	เอ		ไอ	อาย
๖)	แอะ	แอ	๘)	โอะ	โอ
๗)	เออะ	เออ	๙)	เอาะ	ออ

๑.๓ โครงสร้างภาษาไทย มีหน่วยเสียงสระ ๓๙ หน่วยเสียง คือ

	สระเดี่ยวสั้น			สระเดี่ยวยาว	
๑)	อิ	/i/	๒)	อี	/i:/
๓)	เอะ	/e/	๔)	เอ	/e:/
๕)	แอะ	/ɛ/	๖)	แอ	/ɛ:/
๗)	อึ	/ɯ/	๘)	อือ	/ɯ:/
๙)	เออะ	/ə/	๑๐)	เออ	/ə:/
๑๑)	อะ	/a/	๑๒)	อา	/a:/
๑๓)	อุ	/u/	๑๔)	อู	/u:/
๑๕)	โอะ	/o/	๑๖)	โอ	/o:/
๑๗)	เอาะ	/ɔ/	๑๘)	ออ	/ɔ:/

สระผสม

๑)	อัย	/'ai/	๒)	อาย	/'a:i/
๓)	อุย	/'ui/			
			๔)	โอย	/'o:i/
๕)	อ็อย	/'ɔi/	๖)	ออย	/'ɔ:i/
๗)	เอ็อย	/'əi/	๘)	เอย	/'ə:i/
๙)	เอา	/'au/	๑๐)	อาว	/'a:u/
๑๑)	อิว	/'iu/			
๑๒)	เอ็ว	/'eu/	๑๓)	เอว	/'e:u/
๑๔)	แอ็ว	/'ɛu/	๑๕)	แอว	/'ɛ:u/
๑๖)	เอียะ/เอีย	/'i:a/	๑๗)	เอือ	/'ɯ:a/
๑๘)	อัวะ/อัว	/'ua/	๑๙)	เอียว	/'iau/
			๒๐)	เอือย	/'ɯai
			๒๑)	อวย	/'uai/

๑.๔ ภาษาศาสตร์เบื้องต้น มีหน่วยเสียงสระ ๒๔ หน่วยเสียง คือ

สระเดี่ยว

สระสั้น			สระยาว		
๑)	/ิ/	/i/	๒)	/ี/	/ii/
๓)	/เ-ะ/	/e/	๔)	/เ-/	/ee/
๕)	/แ-ะ/	/æ/	๖)	/แ-/	/ææ/
๗)	/ึ/	/ɨ/	๘)	/ื/	/ɨɨ/
๙)	/เ-อะ/	/ə/	๑๐)	/เ-อ/	/əə/
๑๑)	/-ะ/	/a/	๑๒)	/-า/	/aa/
๑๓)	/ุ/	/u/	๑๔)	/ู/	/uu/
๑๕)	/โ-ะ/	/o/	๑๖)	/โ-/	/oo/
๑๗)	/เ-าะ/	/ɔ/	๑๘)	/-อ/	/ɔɔ/

สระผสม

สระสั้น			สระยาว		
๑)	/เ-ียะ/	/ia/	๒)	/เ-ีย/	/iia/
๓)	/เ-ือะ/	/ɨa/	๔)	/เ-ือ/	/ɨɨa/
๕)	/-ัวะ/	/ua/	๖)	/-ัว/	/uua/

๒. พยัญชนะต้น

๒.๑ สยามไวยากรณ์ มีเสียงพยัญชนะต้น ๒๐ เสียง คือ

(๑) ก
(๒) ข ฃ ค ฅ ฆ
(๓) ง
(๔) จ
(๕) ฉ ช ฌ
(๖) ซ ศ ษ ส
(๗) ญ ย
(๘) ฎ ด ฑ (บางคำ)
(๙) ฎ ด
(๑๐) ฐ ถ ท ฒ ธ ฮ
(๑๑) น ณ
(๑๒) บ
(๑๓) ป
(๑๔) ผ พ ภ
(๑๕) ฝ ฟ
(๑๖) ม
(๑๗) ร
(๑๘) ล ฬ
(๑๙) ว
(๒๐) ห อ

๒.๒ ลักษณะภาษาไทย มีเสียงพยัญชนะต้น ๒๑ เสียง คือ

(๑) ก
(๒) ข ค
(๓) ง
(๔) จ
(๕) ฉ ช
(๖) ด
(๗) ต
(๘) ถ ท
(๙) น
(๑๐) บ
(๑๑) ป
(๑๒) ผ พ
(๑๓) ฝ ฟ
(๑๔) ม
(๑๕) ย
(๑๖) ร
(๑๗) ล
(๑๘) ว
(๑๙) ส ซ
(๒๐) ห อ
(๒๑) อ

๒.๓ โครงสร้างภาษาไทย มีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น ๒๑ เสียง แบ่งเป็น

พยัญชนะระเบิด ๑๑ หน่วยเสียง คือ

(๑) ป /p/

(๒) ผ พ ภ /ph/

(๓) บ /b/

(๔) ฏ ต /t/

(๕) ฐ ท ฒ ถ ท ธ /th/

(๖) ฎ ด /d/

(๗) จ /c/

(๘) ฉ ช ฌ /ch/

(๙) ก /k/

(๑๐) ข ค ฆ /kh/

(๑๑) อ /ʔ/

พยัญชนะนาสิก ๓ หน่วยเสียง คือ

(๑๒) ม หม /m/ (๑๓) ณ น หน /n/

(๑๔) ง หง /ŋ/

พยัญชนะข้างลิ้น ๑ หน่วยเสียง คือ

(๑๕) ล ฬ หล /l/

พยัญชนะสะบัดปลายลิ้น ๑ หน่วยเสียง คือ

(๑๖) ร หร /r/

พยัญชนะเสียดแทรก มี ๓ หน่วยเสียง คือ

(๑๗) ฝ ฟ /f/ (๑๘) ซ ศ ษ ส /s/

(๑๙) ห ฮ /h/

พยัญชนะกึ่งสระ มี ๒ หน่วยเสียง คือ

(๒๐) ว หว /w/ (๒๑) ญ ย หญ หย /j/

๒.๔ ภาษาศาสตร์เบื้องต้น

มีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น ๒๑ เสียง แบ่งเป็น

	สัญลักษณ์ตามแบบสากล	สัญลักษณ์ที่ใช้อักษรไทย
(๑)	/p/	/ป/
(๒)	/ph/	/พ/
(๓)	/b/	/บ/
(๔)	/t/	/ต/
(๕)	/th/	/ท/
(๖)	/d/	/ด/
(๗)	/k/	/ก/
(๘)	/kh/	/ค/
(๙)	/ʔ/	/อ/
(๑๐)	/c/	/จ/
(๑๑)	/ch/	/ช/
(๑๒)	/f/	/ฟ/
(๑๓)	/s/	/ซ/
(๑๔)	/h/	/ฮ/
(๑๕)	/m/	/ม/
(๑๖)	/n/	/น/
(๑๗)	/ŋ/	/ง/
(๑๘)	/r/	/ร/
(๑๙)	/l/	/ล/
(๒๐)	/w/	/ว/
(๒๑)	/y/	/ย/

๓. พยัญชนะตัวสะกด

๓.๑ สยามไวยากรณ์

มีเสียงพยัญชนะตัวสะกด ๘ เสียง ดังนี้

๑) แม่กก พยัญชนะ วรรค ก เว้นตัว ง

๒) แม่กง ตัว ง

๓) แม่กด พยัญชนะ วรรค จ, วรรค ฏ, วรรค ด และ ศ ษ ส เว้นตัว ญ ณ น

๔) แม่กน ตัว น ญ ณ ร ล ฬ

๕) แม่กบ พยัญชนะ วรรค บ เว้นตัว ม

๖) แม่กม ตัว ม

๗) แม่เกย ตัว ย

๘) แม่เกอว ตัว ว

๓.๒ ลักษณะภาษาไทย

มีเสียงพยัญชนะตัวสะกด ๘ เสียง ดังนี้

๑) ก เป็นตัวสะกด เรียก แม่กก

๒) ง " " แม่กง

๓) ด " " แม่กด

๔) น " " แม่กน

๕) บ " " แม่กบ

๖) ม " " แม่กม

๗) ย " " แม่เกย

๘) ว " " แม่เกอว

๓.๓ โครงสร้างภาษาไทย

มีหน่วยเสียงพยัญชนะตัวสะกด ๙ หน่วยเสียง ดังนี้

๑) -ง /-ŋ/

๒) -น /-n/

๓) -ม /-m/

๔) -ย /-j/

๕) -ว /-w/

๖) -ก /-k/

๗) -ป /-p/

๘) -ต /-t/

๙) เสียงพยัญชนะหลังสระสั้น /-ʔ/

๓.๔ ภาษาศาสตร์เบื้องต้น

มีหน่วยเสียงตัวสะกด ๙ หน่วยเสียง โดยที่ ๘ หน่วยเสียงแรกตรงกับแม่ กบ กด กก กม กน กง เกอย เกอว ตามอักขรวิธีเดิมของไทย ส่วนหน่วยเสียงที่ ๙ คือ /ʔ/ นั้น ถือว่าเป็นหน่วยเสียงในรูปเดิม (underlying form)

๔. หมวดคำ

๔.๑ สยามไวยากรณ์ คำมี ๘ ชนิด คือ

๔.๑.๑ คำนาม แบ่งเป็น ๕ ชนิด คือ

๔.๑.๑.๑ สามานยนาม

๔.๑.๑.๒ วิสามานยนาม

๔.๑.๑.๓ สมุหนาม

๔.๑.๑.๔ ลักษณนาม

๔.๑.๑.๕ อาการนาม

๔.๑.๒ คำสรรพนาม แบ่งเป็น ๖ ชนิด คือ

๔.๑.๒.๑ บุรุษสรรพนาม แบ่งเป็น ๓ ชนิด คือ

๔.๑.๒.๑.๑ บุรุษที่หนึ่ง

๔.๑.๒.๑.๒ บุรุษที่สอง

๔.๑.๒.๑.๓ บุรุษที่สาม

๔.๑.๒.๒ ประพันธสรรนาม

๔.๑.๒.๓ วิภาคสรรพนาม

๔.๑.๒.๔ นิยมสรรพนาม

๔.๑.๒.๕ อนิยมสรรพนาม

๔.๑.๒.๖ ปฤจฉาสรรพนาม

๔.๑.๓ คำกริยา แบ่งออกเป็น ๔ ชนิด คือ

๔.๑.๓.๑ อกรรมกริยา

๔.๑.๓.๒ สกรรมกริยา

๔.๑.๓.๓ วิกตรรถกริยา

๔.๑.๓.๔ กริยานุเคราะห์

๔.๑.๔ คำวิเศษณ์ แบ่งออกเป็น ๑๐ ชนิด คือ

๔.๑.๔.๑ ลักษณวิเศษณ์

๔.๑.๔.๒ กาลวิเศษณ์

๔.๑.๔.๓ สถานวิเศษณ์

๔.๑.๔.๔ ประมาณวิเศษณ์

๔.๑.๔.๕ นิยมวิเศษณ์

๔.๑.๔.๖ อนิยมวิเศษณ์

๔.๑.๔.๗ ปฤจฉาวิเศษณ์

๔.๑.๔.๘ ประติชญาวิเศษณ์

๔.๑.๔.๙ ประติเษธวิเศษณ์

๔.๑.๔.๑๐ ประพันธวิเศษณ์

๔.๑.๕ คำบุพบท

๔.๑.๖ คำสันธาน

๔.๑.๗ คำอุทาน แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ

๔.๑.๗.๑ อุทานบอกอาการ

๔.๑.๗.๒ อุทานเสริมบท

๔.๒ ลักษณะภาษาไทย คำมี ๘ ชนิด คือ

๔.๒.๑ คำนาม

๔.๒.๒ คำสรรพนาม แบ่งเป็น ๖ ชนิด คือ

๔.๒.๒.๑ สรรพนามที่ใช้ในการพูดจากัน (บุรุษสรรพนาม)

๔.๒.๒.๒ สรรพนามที่บอกความเฉพาะเจาะจง (นิยมสรรพนาม)

๔.๒.๒.๓ สรรพนามบอกความไม่เฉพาะเจาะจง (อนิยมสรรพนาม)

๔.๒.๒.๔ สรรพนามบอกคำถาม (ปฤจฉาสรรพนาม)

๔.๒.๒.๕ สรรพนามบอกความแบ่งแยกเป็นส่วน ๆ (วิภาคสรรพนาม)

๔.๒.๒.๖ สรรพนามเชื่อมประโยค (ประพันธสรรพนาม)

๔.๒.๓ คำกริยา แบ่งเป็น ๓ ชนิด คือ

๔.๒.๓.๑ คำกริยาที่ได้ความบริบูรณ์อยู่ในตัว

๔.๒.๓.๒ คำกริยาที่ยังไม่ได้ความบริบูรณ์

๔.๒.๓.๓ คำกริยาช่วย

๔.๒.๔ คำวิเศษณ์ แบ่งเป็น ๑๖ ชนิด คือ

๔.๒.๔.๑ คำคุณศัพท์บอกลักษณะหรือภาวะ (ลักษณคุณศัพท์)

๔.๒.๔.๒ คำคุณศัพท์บอกจำนวนนับ (สังขยาคุณศัพท์)

๔.๒.๔.๓ คำคุณศัพท์บอกจำนวนนับไม่ได้ (ประมาณคุณศัพท์)

๔.๒.๔.๔ คำคุณศัพท์บอกจำนวนแบ่งแยก (วิภาคคุณศัพท์)

๔.๒.๔.๕ คำคุณศัพท์ขยายนามที่ชี้เฉพาะ (นิยมคุณศัพท์)

๔.๒.๔.๖ คำคุณศัพท์ที่เป็นคำถาม (ปฤจฉาคุณศัพท์)

๔.๒.๔.๗ คำคุณศัพท์บอกความไม่ชี้เฉพาะเจาะจง (อนิยมคุณศัพท์)

๔.๒.๔.๘ คำกริยาวิเศษณ์บอกอาการและภาวะ

๔.๒.๔.๙ คำกริยาวิเศษณ์บอกเวลา

๔.๒.๔.๑๐ คำกริยาวิเศษณ์บอกสถานที่

๔.๒.๔.๑๑ คำกริยาวิเศษณ์บอกประมาณ

๔.๒.๔.๑๒ คำกริยาวิเศษณ์บอกความแบ่งแยก

๔.๒.๔.๑๓ คำกริยาวิเศษณ์บอกความชี้เฉพาะ

๔.๒.๔.๑๔ คำกริยาวิเศษณ์บอกความไม่ชี้เฉพาะ

๔.๒.๔.๑๕ คำกริยาวิเศษณ์บอกคำถาม

๔.๒.๔.๑๖ คำกริยาวิเศษณ์บอกความรับและปฏิเสธ

๔.๒.๕ คำบุรพบท (บุพบท) แบ่งออกเป็น ๑๐ ชนิด คือ

๔.๒.๕.๑ ที่นำหน้าคำที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้

๔.๒.๕.๒ ที่นำหน้าคำที่เป็นเครื่องประกอบ เครื่องเกี่ยวเนื่องกัน

๔.๒.๕.๓ ที่นำหน้าคำวิเศษณ์ คำนามหรือบุรพบทเองเพื่อขยายความ

๔.๒.๕.๔ ที่นำหน้าคำที่เกี่ยวกับการให้การรับ

๔.๒.๕.๕ ที่นำหน้าคำที่เป็นแดนออก แดนพรากไป แยกไป ออกไป

๔.๒.๕.๖ ที่นำหน้าคำที่มาเปรียบเทียบ

๔.๒.๕.๗ ที่นำหน้าคำที่บอกสถานที่

๔.๒.๕.๘ ที่นำหน้าคำที่บอกเวลา

๔.๒.๕.๙ ที่นำหน้าคำที่บอกทิศทางที่มุ่งไป

๔.๒.๕.๑๐ ที่นำหน้าคำแสดงความเป็นเจ้าของ

๔.๒.๖ คำสันธาน แบ่งออกเป็น ๘ ชนิด คือ

๔.๒.๖.๑ เชื่อมความที่คล้อยไปทางเดียวกัน ทำนองเดียวกันไม่ขัดแย้ง

๔.๒.๖.๒ เชื่อมความที่ขัดแย้งกันไปคนละทาง

๔.๒.๖.๓ เชื่อมความที่เป็นเหตุเป็นผลกัน

๔.๒.๖.๔ เชื่อมบอกความคาดคะเนหรือแบ่งรับแบ่งสู้

๔.๒.๖.๕ เชื่อมความที่ให้เลือกเอา

๔.๒.๖.๖ เชื่อมความเปรียบเทียบกัน

๔.๒.๖.๗ เชื่อมความตอนหนึ่งที่กล่าวยังไม่จบกับอีกตอนหนึ่งที่เริ่มต้นกล่าว

๔.๒.๖.๘ เชื่อมความให้ได้เนื้อความบริบูรณ์และได้ความไพเราะสละสลวย

๔.๒.๗ คำอุทาน

๔.๒.๘ คำลักษณนาม แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ

๔.๒.๘.๑ ประเภทที่ใช้กับสิ่งมีชีวิต

๔.๒.๘.๒ ประเภทที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต

๔.๓ โครงสร้างภาษาไทย คำมี ๒๖ ชนิด คือ

๔.๓.๑ หมวดคำนาม

๔.๓.๒ หมวดคำกริยาอกรรม

๔.๓.๓ หมวดคำกริยาสกรรม

๔.๓.๔ หมวดคำกริยาทวิกรรม

๔.๓.๕ หมวดคำคุณศัพท์ หรือ คำกริยาอกรรมย่อย

๔.๓.๖ หมวดคำช่วยหลังกริยา

๔.๓.๗ หมวดคำช่วยหน้ากริยา

๔.๓.๘ หมวดคำปฏิเสธ

๔.๓.๙ หมวดคำหน้ากริยา

๔.๓.๑๐ หมวดคำหลังกริยา

๔.๓.๑๑ หมวดคำลงท้าย

๔.๓.๑๒ หมวดคำกริยาวิเศษณ์

๔.๓.๑๓ หมวดคำพิเศษ

๔.๓.๑๔ หมวดคำสรรพนาม แบ่งออกเป็น ๓ ชนิด คือ

๔.๓.๑๔.๑ บุรุษที่ ๑

๔.๓.๑๔.๒ บุรุษที่ ๒

๔.๓.๑๔.๓ บุรุษที่ ๓

๔.๓.๑๕ หมวดคำลักษณนาม

๔.๓.๑๖ หมวดคำจำนวนนับ

๔.๓.๑๗ หมวดคำลำดับที่

๔.๓.๑๘ หมวดคำหน้าจำนวน

๔.๓.๑๙ หมวดคำหลังจำนวน

๔.๓.๒๐ หมวดคำบอกกำหนดเสียงตรีและเสียงจัตวา

๔.๓.๒๑ หมวดคำบอกกำหนดเสียงโท

๔.๓.๒๒ หมวดคำบอกเวลาประเภทที่ ๑

๔.๓.๒๓ หมวดคำบอกเวลาประเภทที่ ๒

๔.๓.๒๔ หมวดคำบุพบท

๔.๓.๒๕ หมวดคำเชื่อมนาม

๔.๓.๒๖ หมวดคำเชื่อมอนุพากย์

๔.๔ ไวยากรณ์ไทยในภาษาศาสตร์ คำมี ๑๐ ชนิด คือ

๔.๔.๑ นาม แบ่งเป็น ๔ ชนิด คือ

๔.๔.๑.๑ สามานยนาม แบ่งเป็น ๒ ชนิด คือ

๔.๔.๑.๑.๑ อนิยมสามานยนาม

๔.๔.๑.๑.๒ นิยมสามานยนาม

๔.๔.๑.๒ วิสามานยนาม

๔.๔.๑.๓ สรรพนาม แบ่งเป็น ๖ ชนิด คือ

๔.๔.๑.๓.๑ บุรุษสรรพนาม

๔.๔.๑.๓.๒ ประพันธสรรพนาม

๔.๔.๑.๓.๓ วิภาคสรรพนาม

๔.๔.๑.๓.๔ อันโยนยสรรพนาม

๔.๔.๑.๓.๕ อนิยมสรรพนาม

๔.๔.๑.๓.๖ นิยมสรรพนาม

๔.๔.๑.๔ อาการนาม

๔.๔.๒ กริยา แบ่งเป็น ๑๐ ชนิด คือ

๔.๔.๒.๑ ดุลกริยา

๔.๔.๒.๒ สันธานกริยา

๔.๔.๒.๓ ภวกริยา

๔.๔.๒.๔ วิกตรรถกริยา

๔.๔.๒.๕ สาเหตุกริยา

๔.๔.๒.๖ ประโยชนกริยา

๔.๔.๒.๗ สกรรมกริยา แบ่งเป็น ๓ ชนิด คือ

๔.๔.๒.๗.๑ สกรรมกริยาสามัญ

๔.๔.๒.๗.๒ สกรรมกริยาพิเศษ

๔.๔.๒.๗.๓ สกรรมกริยานำ(หน้ากริยาอื่น)

๔.๔.๒.๘ อกรรมกริยา แบ่งเป็น ๒ ชนิด คือ

๔.๔.๒.๘.๑ อกรรมกริยาสามัญ

๔.๔.๒.๘.๒ อกรรมกริยาพิเศษ

๔.๔.๒.๙ วิเศษณกริยา

๔.๔.๒.๑๐ กริยานุเคราะห์ แบ่งเป็น ๓ ชนิด คือ

๔.๔.๒.๑๐.๑ กริยานุเคราะห์ที่มีปฏิเสธอยู่หน้า

๔.๔.๒.๑๐.๒ กริยานุเคราะห์ที่มีปฏิเสธตามหลัง

๔.๔.๒.๑๐.๓ กริยานุเคราะห์ที่มีปฏิเสธอยู่หน้าหรือตามหลังก็ได้

๔.๔.๓ วิเศษณ์ แบ่งเป็น ๔ ชนิด คือ

๔.๔.๓.๑ สามัญวิเศษณ์

๔.๔.๓.๒ วิเศษณ์นำหน้ากริยา

๔.๔.๓.๓ วิเศษณ์ด้วยการซ้ำวิเศษณกริยา

๔.๔.๓.๔ วิเศษณ์ด้วยการซ้ำพยัญชนะต้นของคำ

๔.๔.๔ สังขยา แบ่งเป็น ๔ ชนิด คือ

๔.๔.๔.๑ สังขยาแสดงจำนวน

๔.๔.๔.๒ สังขยาแสดงจำนวนเฉพาะ

๔.๔.๔.๓ สังขยาแสดงจำนวนโดยประมาณ

๔.๔.๔.๔ สังขยาแสดงเลขลำดับที่

๔.๔.๕ นิยมลักษณ์

๔.๔.๖ ปฏิเสธ แบ่งเป็น ๘ ชนิด คือ

๔.๔.๖.๑ ปฏิเสธทั่วไป

๔.๔.๖.๒ คำสั่งปฏิเสธ

๔.๔.๖.๓ ปฏิเสธโดยปราศจาก *ไม่*

๔.๔.๖.๔ *เปล่า* ใช้เป็นปฏิเสธ

๔.๔.๖.๕ *บ่* ปฏิเสธในภาษาถิ่นและวรรณคดี

๔.๔.๖.๖ *มิ มิใช่ มิได้ หามิได้*

๔.๔.๖.๗ *หาใช่...ไม่ หา...ไม่ หาได้...ไม่*

๔.๔.๖.๘ *ไม่* ข้อยกเว้น

๔.๔.๗ คำปฤจฉาและคำกังขา แบ่งเป็น ๒ ชนิด คือ

๔.๔.๗.๑ คำปฤจฉา แบ่งเป็น ๓ ชนิด คือ

๔.๔.๗.๑.๑ คำปฤจฉาถามจำนวน

๔.๔.๗.๑.๒ คำปฤจฉาสามัญ

๔.๔.๗.๑.๓ คำปฤจฉาเฉพาะ

๔.๔.๗.๒ คำกังขา

๔.๔.๘ คำท้ายประโยค แบ่งเป็น ๒ ชนิด คือ

๔.๔.๘.๑ คำขยายประโยค

๔.๔.๘.๒ คำลงท้าย

๔.๔.๙ สันธาน แบ่งเป็น ๘ ชนิด คือ

๔.๔.๙.๑ สันธานที่อยู่ระหว่างคำ ระหว่างคำกับวลี ระหว่างวลี และระหว่างประโยค

๔.๔.๙.๒ สันธานที่ปรากฏนำหน้ากริยาวลีในประโยคตาม

๔.๔.๙.๓ สันธานที่ปรากฏหน้าประโยคนำ

๔.๔.๙.๔ สันธานคาบที่ผสมกันระหว่างสันธานที่ปรากฏหน้าประโยคนำกับสันธานที่ปรากฏนำหน้ากริยาในประโยคตาม

๔.๔.๙.๕ สันธานคาบที่ปรากฏหน้านามสองคำหรือกริยาสองคำ

๔.๔.๙.๖ สันธานคาบที่เกิดท้ายประโยคนำและนำหน้ากริยาวลีในประโยคตาม

๔.๔.๙.๗ สันธานคาบที่เกิดซ้ำในประโยคหรือท้ายประโยค

๔.๔.๙.๘ สันธานอื่น

๔.๔.๑๐ อุทานและอาลปนะ แบ่งเป็น ๒ ชนิด คือ

๔.๔.๑๐.๑ อุทาน

๔.๔.๑๐.๒ อาลปนะ